

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Informační gramotnost

Adriana Grausová

Plzeň 2016

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

Informační gramotnost

Adriana Grausová

Vedoucí práce:

PhDr. Dagmar Svatková

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2016

Obsah

1. ÚVOD	1
2. POJEM INFORMAČNÍ GRAMOTNOST	3
2.1. Historický vývoj pojmu informační gramotnost	3
2.2. Funkční gramotnost a klíčové kompetence	6
2.2.1. Funkční gramotnost	6
2.2.2. Klíčové kompetence	10
2.3. Kompetence pro 21. století.....	11
3. INFORMAČNÍ GRAMOTNOST JAKO POLITICKÝ PROBLÉM.....	14
3.1. Informační politika v evropském a mezinárodním kontextu.....	14
3.2. Informační gramotnost jako veřejná politika v ČR.....	15
4. INFORMAČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ UŽIVATELŮ VEŘEJNÝCH A ŠKOLNÍCH KNIHOVEN.....	18
4.1. Rozvíjení informační gramotnosti ve veřejných knihovnách.....	18
4.1.1. Činnost odborné sekce pro Informační vzdělávání uživatelů (IVU).....	21
4.1.2. Současné knihovnické projekty.....	24
4.2. Rozvíjení informační gramotnosti ve vzdělávacích institucích v ČR.....	26
4.2.1. Informační vzdělávání na základních a středních školách.....	26
4.2.2. Informační vzdělávání na vysokých školách.....	27
4.2.3. Standardy informační gramotnosti.....	34
5. MOŽNOSTI VZDĚLÁVÁNÍ V PROSTŘEDÍ INTERNETU.....	35
5.1. Vzdělávání prostřednictvím sociálních médií.....	35
5.2. Open access.....	36
6. ZÁVĚR.....	39
7. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	40
8. RESUMÉ.....	45

1. ÚVOD

Téma zvolené pro tuto práci je ve společnosti poměrně nové. Mnozí autoři, kteří se jím v poslední době zabývali, publikovali své příspěvky elektronicky. To je také důvod, proč převážnou část seznamu použité literatury na konci práce tvoří právě online dokumenty. Převažující množství dokumentů v elektronické podobě odpovídá i zaměření tématu práce, kterým je informační gramotnost.

V současné době jsou lidé žijící v tzv. globalizované společnosti obklopeni obrovským množstvím informací. Jejich dostupnost souvisí s prudkým rozvojem informačních technologií v posledních letech, které jejich sdílení umožňují. Na dovednosti spojené se schopností efektivně s těmito informacemi pracovat, je v současnosti kladen velký důraz. V souladu s neustálým vývojem v této oblasti dochází ke zvyšování nároků na stupeň dosažené informační gramotnosti jedince. S informační gramotností je úzce spojen pojem gramotnost počítačová. Obě gramotnosti, přestože se částečně prolínají, nejsou zcela totožné a nelze mezi ně klást rovnítko. V případě informační gramotnosti se jedná o pojem širší, zahrnující celou škálu dovedností. Jeho pojetí a definice prošly v minulých letech různými změnami. Historií vzniku pojmu informační gramotnost se budeme zabývat v první části této práce.

Pro dosažení vzdělávacích cílů byly definovány tzv. klíčové kompetence, jejichž osvojení probíhá na všech stupních vzdělávání, od základního po vysokoškolské, ale také souvisejí s pojmem celoživotního vzdělávání. Získáme přehled o vzájemných vztazích jednotlivých druhů gramotností, tvořících kompetence pro 21. století. Pozornost budeme věnovat také informační politice a uvedeme si několik základních dokumentů, díky nimž se téma informační gramotnosti do jisté míry institucionalizovalo.

Informační společnost dnešního typu je založená na poznacích a klade stále větší nároky na úroveň vzdělání. Hovoří se také o učící se společnosti, v níž by informační vzdělávání mělo dostatečně reflektovat potřeby dnešních lidí. Dalším tématem, o němž pojednává tato práce je informační vzdělávání v prostředí vzdělávacích institucí i veřejných knihoven. Knihovny jsou považovány za instituce zprostředkovávající svým uživatelům informace v podobě klasických

tištěných i digitálních dokumentů, v audiovizuální i psané podobě. Umožňují rovný přístup ke kulturnímu bohatství. Zájem o jejich služby u uživatelů, ani přes snadnou dostupnost informací prostřednictvím moderních informačních a komunikačních technologií, neklesá. S rozvojem informační gramotnosti úzce souvisí využívání sociálních sítí. Budeme se věnovat možnostem vzdělávání v prostředí internetu.

Ze shora uvedeného vyplývá, že informační gramotnost je téma aktuální a týká se kohokoliv, kdo participuje na životě ve vzdělávající se, nebo také znalostní společnosti. Pro jedince, který chce plně využít toho, co život v takové společnosti nabízí, se úroveň informační gramotnosti, které se mu podaří dosáhnout, podstatnou měrou podílí na úspěšném zvládnutí pracovního i osobního života.

2. POJEM INFORMAČNÍ GRAMOTNOST

Schopnost používat moderní informační a komunikační technologie (ICT) poskytuje výhody při uplatňování se na trhu práce. Právě poptávka po těchto schopnostech, s ohledem na rozvíjející se nové technologie, stále stoupá. Nejedná se ale pouze o prosté používání ICT, hovoříme-li o možnostech jedince získat značnou společenskou prestiž a materiální zabezpečení. „*Není vyloučené, že právě úroveň informační gramotnosti (informační status) se v budoucnu stane jedním z určujících statusů v informační společnosti.*“¹ Lze pozorovat, že je vysoce hodnocena zejména kreativní práce při spoluvytváření informačních technologií a přenosu informací. Jsou to především skupiny informačních profesionálů a programátorů tvořící informační elitu. Ačkoliv nároky kladené na jedince se stále zvyšují, ten, kdo se do těchto procesů nezapojí a na rozvoji informační společnosti se tak nepodílí, má omezený přístup k informacím a zůstává určitým způsobem ze společnosti vyčleněn. „*Jedná se vlastně o stratifikování společnosti v procesu rozvoje informační společnosti (kyberkultury).*“² Je to společenský, kolektivní proces, který postupně prorostl do všech oblastí života ve společnosti.

Pod pojmem informační gramotnost obecně rozumíme vyhledávání informací, schopnosti umožňující jejich hodnocení a porozumění jejich obsahu. Přesným definicím, tak jak postupně vznikaly, se budeme věnovat v příští kapitole.

Informační gramotnost je v posledních letech stále častěji používaný termín, který je úzce spjat s akademickým prostředím vysokých škol a se vzděláváním obecně. Knihovníci a informační pracovníci akademických knihoven v České republice vyvíjí v oblasti rozvíjení informační gramotnosti uživatelů aktivity již několik desetiletí (viz níže).³

2.1. Historický vývoj pojmu informační gramotnost

V souvislosti s rozvojem informačních technologií vznikaly různé definice informační

1 DOMBROVSKÁ, Michaela. *Informační gramotnost: funkční gramotnost v informační společnosti* [online]. In: *Inforum 2002*. Praha: VŠE, 2002 [cit. 2015-03-18]. Dostupné z: <http://www.inforum.cz/archiv/inforum2002/prednaska37.htm>.

2 Tamtéž.

3 Tamtéž.

gramotnosti. Poprvé byl tento termín použit v roce 1974 *Paulem Zurkowskim*, podle něhož informačně gramotní jedinci jsou schopni pracovat s informačními zdroji a také „...se naučili, jak využívat širokou škálu technik a informačních nástrojů stejně jako primární zdroje při řešení problémů.“⁴ Vznikaly ještě další definice, ani jedna z nich však nepodala konkrétní výčet dovedností, které si informačně gramotný člověk potřebuje osvojit pro zvládnutí práce s informacemi. V tomto období se informační gramotnost jeví jako jakási výbava těch, kteří umí pracovat s informačními technologiemi na rozdíl od lidí, kteří to nedovedou, nebo ne tak dobře a mají tak omezený přístup k informacím. S tím souvisí používání termínu „počítačová gramotnost“, která je však považována pouze za součást informační gramotnosti.⁵

Změnu ve vývoji přináší polovina osmdesátých let, kdy *William Demo* zdůrazňoval, že kromě schopnosti informace vyhledávat, je rovněž důležité nalezenému porozumět a následně to správně vyhodnotit a použít při praktickém řešení problému. Uvádí důležitost uvědomění si, kterých schopností je při práci s informacemi třeba. Neméně nutné je i být si vědomi té skutečnosti, že člověk vůbec nějaké konkrétní informační potřeby má.⁶ Z další definice (*Behrens*, 1994) je zřejmé, že informační gramotnost je součástí života ve společnosti a její úroveň určuje možnosti jedince úspěšně se v ní pohybovat.⁷

V posledních letech nejčastěji citovanou a přijímanou definicí informační gramotnosti je obecná definice z r. 1989, jak ji stanovila *Americká asociace knihoven (ALA – American Library Association)*: „*Informačně gramotní lidé se naučili, jak se učit. Vědí, jak se učit, protože vědí, jak jsou znalosti pořádány, jak je možné informace vyhledat a využít je tak, aby se z nich mohli učit i ostatní. Jsou to lidé připravení pro celoživotní vzdělávání, protože mohou vždy najít informace potřebné k určitému rozhodnutí či k vyřešení daného úkolu.*“⁸ Tato definice se váže ke zprávě Komise pro informační gramotnost *ALA* z téhož roku, z níž vyplývá potřeba zařadit do osnov programy obsahující modely vyučování založeného na informačních zdrojích (angl. resource-based learning). Současně bylo v Americe ustaveno *Národní fórum pro informační gramotnost (National*

4 LANDOVÁ, Hana. *Informační gramotnost - náš problém(?)* [online]. Ikaros. 2002, roč. 6, č. 8 [cit. 2015-05-20]. Dostupný z: <<http://www.ikaros.cz/informacni-gramotnost-nas-problem>>.

5 Tamtéž.

6 Tamtéž.

7 DOMBROVSKÁ, Michaela; LANDOVÁ, Hana; TICHÁ, Ludmila. *Informační gramotnost – teorie a praxe v ČR* [online]. Národní knihovna. 2004, roč. 15, č.1 [cit. 2015-05-20]. Dostupné z: <<http://knihovna.nkp.cz/NKCR0401/0401007.html>>.

8 LANDOVÁ, Hana. *Informační gramotnost - náš problém(?)* [online]. Ikaros. 2002, roč. 6, č. 8 [cit. 2015-05-20]. Dostupný z: <<http://www.ikaros.cz/informacni-gramotnost-nas-problem>>.

Forum on Information Literacy), jehož cílem bylo uvádět téma informační gramotnost ve známost.⁹ Koncem 80-tých let tedy došlo ke konkretizaci pojmu informační gramotnost a pro účely jejího zvyšování začaly vznikat konkrétní programy.

Na počátku roku 2000 byla v České republice zřízena odborná komise pro **informační vzdělávání a informační gramotnost na vysokých školách (IVIG)**, která se v roce 2002, kdy vznikla **Asociace knihoven vysokých škol (AKVŠ)** stala její odbornou komisí.¹⁰ Tato komise (IVIG), nyní pod havičkou asociace AKVŠ, se od svého založení soustředí na témata související s informační gramotností a informačním vzděláváním. Výchozí podoba definice informační gramotnosti z roku 1989 se ukázala být pro praktické využití komisí IVIG nedostatečná. Vystala potřeba vytvořit model, „...který informační gramotnost jako strukturu rozkládá do jednotlivých, přesně definovaných složek a zároveň ji jako celek uvádí do kontextu kompetencí pro 21. století.“¹¹

Problematika pojmu informační gramotnost se stále rozvíjí. Nové informace lze čerpat například z Information Literacy Weblog, který je projektem Univerzity v Sheffieldu. Tam lze najít definici podle *Sheily Webber* a *Billa Johnstona*. Informační gramotnost označují za osvojení si takového informačního chování (angl. information behaviour), které vede k určení potřebné informace, jejímu rozpoznání skrze kterýkoliv zdroj a jejímu využití v rámci společnosti etickým a moudrým způsobem.¹² Vhodným informačním chováním je míněno chování v kontextu, tedy vztahené ke konkrétní informační potřebě. Například pro získání informací za účelem napsání eseje může být optimálním zdrojem informací elektronický časopis. Naopak v jiných případech se jeví vhodnějším dotazování jiné osoby, nebo lze informace získat z knihy či z webových stránek. Podstatná je schopnost si uvědomit, kde nejlépe informace čerpat. K tomu je zapotřebí mít znalosti o dostupných zdrojích a znát způsoby, jak z nich informace efektivně čerpat.¹³ S ohledem na skutečnost, že informace jsou citlivé téma, je nutné, aby součástí poučení pro práci s nimi, byly také etické zásady. Patří sem nákladání s osobními údaji v zákonném rámci. Například jejich zveřejňování a sdílení nemá být v rozporu s dobrými mravy, nebo v kolizi se zákonem.

9 LANDOVÁ, Hana. *Informační gramotnost - náš problém(?)* [online]. Ikaros. 2002, roč. 6, č. 8 [cit. 2015-05-20]. Dostupný z: <<http://www.ikaros.cz/informacni-gramotnost-nas-problem>>.

10 RESSLER, Miroslav; HOUŠKOVÁ, Zlata. *Podpora informační gramotnosti ve veřejných knihovnách - cesta k budoucnosti*. Praha : Národní knihovna České republiky, 2006, s. 22.

11 Tamtéž, s. 24.

12 WEBBER, Sheila. *Information Literacy for the 21st Century* [online]. INFORUM 2010. Praha: 16th Conference on Professional Information Resources [cit. 2010-05-27]. Dostupné z: <<http://www.inforum.cz/pdf/2010/webber-sheila-1.pdf>>.

13 Tamtéž.

Právě na téma schopnosti čtenáře umět si najít dostupné a relevantní informace, napsal Gregory L. Anderson úsměvný článek. Zmiňuje v něm svou sestru, která běžně prohledávala katalogy knihoven a prohlížela webové stránky na internetu. Postupem času nabyla dojmu, že ke svému tématu již nemá, co by našla nového. Až poté, co jí její bratr, knihovník, naučil vyhledávat pomocí klíčových slov a rozšířeného vyhledávání ve světovém katalogu WorldCat a jiných knihovních databázích, objevila existenci dosud netušených možností v získávání kýžených dokumentů.¹⁴

2.2. Funkční gramotnost a klíčové kompetence

2.2.1. Funkční gramotnost

Informační gramotnost lze chápat jako třetí úroveň gramotnosti, kdy první je gramotnost základní, tedy schopnost číst, psát a počítat, druhou pak gramotnost funkční jako schopnost člověka zvládat běžný život.¹⁵ „*Funkční gramotnost znamená gramotnost v kontextu, tedy vztahenou k situaci a okolnostem v nichž se člověk nachází.*“¹⁶

V rámci mezinárodního srovnávacího projektu IALS (Mezinárodní studie funkční gramotnosti dospělých - International Adult Literacy Survey) z roku 1994 a SIALS (Second International Adult Literacy Survey) z roku 1998, který proběhl za účasti ČR, byly stanoveny základy definice funkční gramotnosti. Mimo jiné je zde zmiňována i skutečnost, že informační gramotnost je schopnost „*aktivně participovat na světě informací*“.¹⁷ Lze říci, že kvalita vzdělání je měřitelná mírou funkční gramotnosti jedince, tedy schopností jedince efektivně pracovat s informacemi. Ve veřejných knihovnách se pro podporu funkční gramotnosti pořádají v rámci vzdělávacího programu pro veřejnost takzvané univerzity volného času.

14 ANDERSON, G. L. *On My Mind: The Joy of Information Literacy* [online]. American Libraries, 32(8), 43–43 [cit. 2016-03-18]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/25646033>.

15 RESSLER, Miroslav; HOUŠKOVÁ, Zlata. *Podpora informační gramotnosti ve veřejných knihovnách - cesta k budoucnosti*. Praha : Národní knihovna České republiky, 2006, s. 15.

16 Tamtéž, s. 13.

17 DOMBROVSKÁ, Michaela; LANDOVÁ, Hana; TICHÁ, Ludmila. *Informační gramotnost – teorie a praxe v ČR* [online]. Národní knihovna. 2004, roč. 15, č.1 [cit. 2015-05-20]. Dostupné z: <http://knihovna.nkp.cz/NKKR0401/0401007.html>.

Součástí projektu IALS bylo rozdělit funkční gramotnost do tří částí, na gramotnost **literární, dokumentovou a numerickou**. Významnou schopností spadající do oblasti funkční gramotnosti je také schopnost dorozumět se v cizím jazyce. Jedná se především o angličtinu hojně používanou při práci s informačními a komunikačními technologiemi.¹⁸ Tyto základní složky funkční gramotnosti vypovídají o úrovni vzdělání ve společnosti. Z uvedeného dále vyplývá, že obsah funkcí gramotnosti podle stanovených definic odpovídá svým rozsahem gramotnosti informační.

V následující tabulce je znázorněn **vztah funkční a počítačové (ICT) gramotnosti**, která je „jednak součástí informační gramotnosti, jednak základnou pro rozvoj funkční gramotnosti ve společnosti, která je na informačních a komunikačních technologiích založena.“¹⁹

Funkční gramotnost			
Lineární gramotnost	Dokumentová gramotnost	Numerická gramotnost	Jazyková gramotnost
ICT gramotnost			

Informační gramotnost jako struktura/systémový model

Pro úplnější představu, co jednotlivé gramotnosti představují, si uvedme stručný výčet:²⁰

- 1) **Gramotnost literární:** vyhledávání a interpretace informací získaných z textů a práce s těmito informacemi v podobě jejich vyhodnocování, porovnávání informací s těmi, které jsou získané z jiných zdrojů, jejich skládání apod.
- 2) **Gramotnost dokumentová:** schopnost práce s různými typy dokumentů a informačních zdrojů a schopnost vyhledat a aplikovat konkrétní informaci (např. potřebný § v zákoně), vyplňování formulářů apod.
- 3) **Gramotnost numerická:** schopnost za pomoci početních úkonů řešit problémy, takzvané

18 DOMBROVSKÁ, Michaela; LANDOVÁ, Hana; TICHÁ, Ludmila. *Informační gramotnost – teorie a praxe v ČR* [online]. Národní knihovna. 2004, roč. 15, č.1 [cit. 2015-05-20]. Dostupné z: <<http://knihovna.nkp.cz/NKKR0401/0401007.html>>.

19 DOMBROVSKÁ, Michaela; LANDOVÁ, Hana; TICHÁ, Ludmila. *Informační gramotnost – teorie a praxe v ČR* [online]. Národní knihovna. 2004, roč. 15, č.1, s 7-18 [cit. 2015-05-20]. Dostupné z: <<http://knihovna.nkp.cz/NKKR0401/0401007.html>>.

20 Tamtéž.

„si to umět spočítat“, dovednosti při zacházení s čísly a provádění různých numerických operací.

- 4) Gramotnost jazyková: schopnost výborně používat svůj mateřský jazyk a také schopnost umět se dorozumět světovými jazyky, zejména anglicky, neboť angličtina má v dnešní informační společnosti zdaleka nejširší využití.

Jak z uvedeného výčtu vyplývá, významou součástí funkční gramotnosti je **gramotnost čtenářská**. Ta je pravidelně prověřována v rámci mezinárodních výzkumů Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD).²¹ Posledním počinem v oblasti testování čtenářské gramotnosti je projekt *PISA 2009*, který v České republice již podruhé pod záštitou Ústavu pro informace ve vzdělávání, příspěvkové organizace Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, prověřoval úroveň čtenářské gramotnosti patnáctiletých žáků. V rámci tohoto výzkumu byla ustanovena nová verze definice čtenářské gramotnosti, která zní: *"Čtenářská gramotnost je schopnost porozumět psanému textu, zabývat se jím, přemýšlet o něm a používat ho k dosažení vlastních cílů, k rozvoji vlastních vědomostí a potenciálu a k aktivní účasti ve společnosti."*²²

První zjišťování, které poskytlo cenné srovnání, proběhlo v r. 2000, kdy se ČR zapojila do výzkumu.²³ Zaznamenané výsledky z let 2000 až 2009 ukazují, že došlo ke zhoršení úrovně čtenářské gramotnosti českých žáků. Nejvýraznější změny k horšímu byly prokázány v testech žáků základních škol a žáků středních odborných škol. Na rozdíl od výsledků žáků gymnázií, které se nezměnily.²⁴ Výsledky byly zjišťovány písemným testem, který byl zaměřen na dovednosti při získávání a zpracování informací z určitého textu a jejich následným zhodnocením. Úlohy sestávaly z textů souvislých, které jsou organizovány v odstavcích a paragrafech, textů nesouvislých, jako jsou např. tabulky, formuláře, katalogy, a textů smíšených. Podprůměrné výsledky, jichž žáci dosáhli, byly podobné s výsledky žáků z Rakouska a Slovenska, zatímco žáci z Polska a Německa dopadli v hodnocení lépe. Nejvyšší skóre v rámci zemí OECD měli studenti Korejské republiky a Finska, nejnižší na žebříčku jsou umístěni studenti z Chile a Mexika.²⁵

21 PALEČKOVÁ, J.; TOMÁŠEK, V., BASL, J. *Hlavní zjištění výzkumu PISA 2009, Umíme ještě číst?*. Praha: ÚIV, 2010. ISBN 978-80-211-0608-6, s. 5.

22 Tamtéž, s. 12.

23 EDUin - *Stručné shrnutí výsledků mezinárodního výzkumu PISA 2009* [online]. [cit. 2016-03-18]. Dostupné z: <<http://www.eduin.cz/clanky/strucne-shrnuti-mezinarodniho-vyzkumu-pisa-2009/>>.

24 PALEČKOVÁ, J.; TOMÁŠEK, V., BASL, J. *Hlavní zjištění výzkumu PISA 2009, Umíme ještě číst?*. Praha: ÚIV, 2010. ISBN 978-80-211-0608-6, s. 7.

25 Tamtéž, s. 15.

Nezanedbatelným činitelem při získávání čtenářské gramotnosti u dětí je sociální nerovnost. Národní centrum pro statistiku ve vzdělávání (The National Center for Education Statistics - NCES) ve Spojených státech amerických, se ve svém výzkumu zaměřilo na účinky jednak domácího a jednak školního prostředí.²⁶ V rámci rodinného prostředí mezi faktory zvyšující úroveň čtenářské gramotnosti patří vklad rodičů v lingvistické oblasti, tedy jejich vlastní schopnosti na jazykovém poli, dostupnost literatury a přístup ke čtenářství v raném věku. Rozdíly v sociálním pozadí vytváří také příjem, zaměstnání a vzdělání rodičů, čili sociální status. Čím je vyšší, tím větší je pravděpodobnost rozvíjení čtenářské gramotnosti u dětí a úspěchů v jejich vzdělávání. Druhou určující institucí je samozřejmě škola. Bylo prokázáno, že ve škole se utváří vztahy mezi dětmi v podstatné míře podle sociálního statusu jejich rodičů. Mnoho studií naznačuje, že i prestiž školy se odráží na budoucí vyšší či nižší míře úspěšnosti studentů. Lepších výsledků dosahují studenti, kteří navštěvují prestižní školy, než studenti neprestižních škol, ačkoliv pocházejí z podobného rodinného zázemí.²⁷

K mezinárodním organizacím, které si kladou za cíl propagaci čtenářství a gramotnosti jakožto základních požadavků aktivní účasti ve společnosti skrze přístup k informacím v jakékoliv podobě, patří *IFLA - International Federation of Library Associations and Institutions* (*Mezinárodní federace knihovnických asociací a institucí*).²⁸ Tato organizace sdružuje informační instituce, včetně knihoven ze 150 zemí světa. Mezi hlavní strategické programy, které komise IFLA ustanovila, patří:²⁹

1. [ALP \(Action for Development through Libraries Programme\)](#), zaměřené na knihovnické a informační služby v rozvojových zemích,
2. [Preservation and Conservation \(PAC\)](#), což je ochrana a konzervace dokumentů,
3. [IFLA UNIMARC](#), který se týká formátu bibliografických záznamů,
4. [IFLA Committee on Standards](#), pro koordinaci standardů,
5. [Freedom of Access to Information and Freedom of Expression \(FAIFE\)](#), pro svobodný přístup k informacím a svobodu projevu,

26 NCES - The National Center for Education Statistics. *Reading literacy in an International Perspective* [online]. [cit. 2016-03-18]. Dostupné z: <<http://nces.ed.gov/pubs97/97875.pdf>>.

27 Tamtéž.

28 IFLA - International Federation of Library Associations and Institutions. *Promoting reading and literacy* [online]. [cit. 2016-03-18]. Dostupné z: <<http://www.ifla.org/node/10081>>.

29 IFLA - International Federation of Library Associations and Institutions. *More about IFLA* [online]. [cit. 2016-03-18]. Dostupné z: <<http://www.ifla.org/about/more>>.

6. [Committee on Copyright and other Legal Matters \(CLM\)](#) – komise pro autorská práva a legislativní záležitosti.

Pojem čtenářské gramotnosti úzce souvisí s tzv. klíčovými kompetencemi, kterým je věnována příští kapitola. Právě dosažená úroveň čtenářské gramotnosti značně přispívá ke zvládnutí klíčových kompetencí, tedy dovedností, díky nimž je pro člověka snazší zapojit se do společnosti i uspět na pracovním trhu.

2.2.2. Klíčové kompetence

Pojem funkční gramotnost je v poslední době stále častěji nahrazován klíčovými kompetencemi (angl. key competencies), které jsou ale v jistém smyslu pojmem nadřazeným. Obsahují více potřebných dovedností a funkční a následně informační gramotnost jsou jejich součástí.³⁰ Představují přenosný a univerzálně použitelný soubor vědomostí, dovedností a postojů, které potřebuje každý jedinec pro své osobní naplnění a rozvoj, pro zapojení se do společnosti a nalezení odpovídajícího zaměstnání.³¹

Klíčové kompetence definovala v rámci vzdělávání a odborné přípravy pracovní skupina Evropské komise.³² Cílem je podpora ekonomiky, vytváření pracovních příležitostí a stabilního hospodářství.

Ke klíčovým dovednostem patří:³³

- schopnost komunikovat a to i v cizím jazyce,
- schopnosti na poli mezilidských vztahů,

30 DOMBROVSKÁ, Michaela; LANDOVÁ, Hana; TICHÁ, Ludmila. *Informační gramotnost – teorie a praxe v ČR* [online]. Národní knihovna. 2004, roč. 15, č.1[cit. 2015-03-18]. Dostupné z: <http://knihovna.nkp.cz/nkkr0401/0401007.html>.

31 RESSLER, Miroslav; HOUŠKOVÁ, Zlata. *Podpora informační gramotnosti ve veřejných knihovnách - cesta k budoucnosti*. Praha : Národní knihovna České republiky, 2006, s. 8.

32 Jedná se o výkonný orgán EU zastupující její zájmy jako celku, nikoliv jednotlivých zemí, které jsou jejími členy. Dostupné z: http://ec.europa.eu/about/index_cs.htm.

33 DOMBROVSKÁ, Michaela; LANDOVÁ, Hana; TICHÁ, Ludmila. *Informační gramotnost – teorie a praxe v ČR* [online]. Národní knihovna. 2004, roč. 15, č.1[cit. 2015-03-18]. Dostupné z: <http://knihovna.nkp.cz/nkkr0401/0401007.html>.

- rozhodovací dovednosti včetně plánování,
- schopnost využívat moderní technologie a pracovat s informacemi,
- dovednosti celoživotního učení.

Z uvedeného výčtu schopností a dovedností, které souhrnně nazýváme klíčovými dovednostmi, vyplývá, že jejich zvládnutí lze uplatnit jak v životě profesním, tak osobním. Důležité je mít kvalitní základ vzdělání a odborné přípravy, neboť osvojení těchto dovedností je jejich výsledkem. Zajistit přístup k možnostem osvojit si tyto dovednosti, je úkolem pro současné školství. Jsou uváděny v rámcových a vzdělávacích programech škol (RVP). „*V etapě základního vzdělávání jsou za klíčové považovány: kompetence v oblasti učení se, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské, kompetence pracovní.*“³⁴

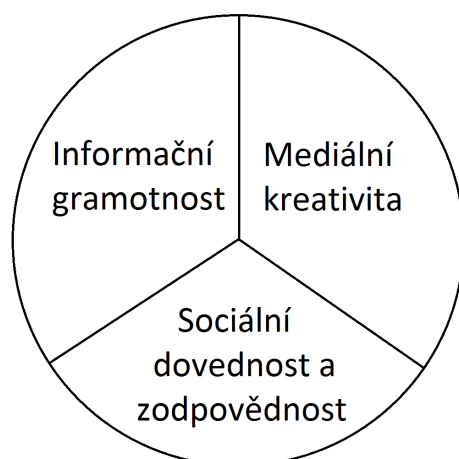
2.3. Kompetence pro 21. století

Tímto názvem souhrnně označujeme ICT gramotnost. Propojují tak jednak informační gramotnost a klíčové kompetence a také zahrnují dovednosti nutné při používání médií, tedy mediální gramotnost.³⁵ Všechny uvedené kompetence se týkají internetu, nejdůležitějšího zdroje informací 21. století.

Graf na následující stránce znázorňuje vztahy různých druhů gramotností. Jednotlivé složky grafu působí společně a navzájem se ovlivňují. Jednou ze složek grafu je mediální kreativita, která je ekvivalentní mediální gramotnosti. Obojím je míněna schopnost kriticky a efektivně používat sociální média, spoluvytvářet jejich obsah.

34 RESSLER, Miroslav; HOUŠKOVÁ, Zlata. *Podpora informační gramotnosti ve veřejných knihovnách - cesta k budoucnosti*. Praha : Národní knihovna České republiky, 2006, s. 9.

35 DOMBROVSKÁ, Michaela; LANDOVÁ, Hana; TICHÁ, Ludmila. *Informační gramotnost – teorie a praxe v ČR* [online]. Národní knihovna. 2004, roč. 15, č.1, s. 7-18 [cit. 2015-03-18]. Dostupné z: <http://knihovna.nkp.cz/nkkr0401/0401007.html>.

Graf znázorňující vzájemné vztahy různých druhů gramotnosti v rámci kompetencí pro 21. století³⁶

S rozvojem informačních a komunikačních technologií vyvstala otázka, co vlastně znamená mediální gramotnost dnes? *Philipp Mayring* vytvořil **pyramidu novomediálních kompetencí**.³⁷ Stupňovitost této koncepce (tvar pyramidy) znázorňuje návaznost jednotlivých stupňů a fakt, že pro zvládnutí vyšší úrovně je třeba získat kompetence, jež jí předcházejí.

V jejím základu se nachází technicko instrumentální kompetence, to je počítačová a síťová gramotnost. Další stupeň pak tvoří obsahově – kognitivní kompetence významově odpovídající gramotnosti informační. Dovednost pohybovat se po sociálních sítích a v médiích a navazovat kontakty s jejich uživateli náleží do třetí části nazvané sociálně komunikační kompetence. Sem patří rovněž vnitřní normy na sociálních sítích, jako jsou netikety a chatikety, jejichž dodržováním se předchází např. kyberšikaně. Bezpečný pohyb po online světě je potřebný k ochraně údajů a soukromí i k předcházení kybergroomingu a kyberstalkingu. Emoční kompetence a kriticky reflexivní kompetence na vrcholu pyramidy jsou potřebné s ohledem na nároky kladené na komunikaci prostřednictvím nových online médií. Nejčastěji se jedná o změny identity, zejména u dospívajících uživatelů a v důsledku toho i hrozící odklon od reality a problémy s navazováním vztahů a komunikace se skutečnými lidmi. Další nebezpečí spočívá v možné závislosti na online

³⁶ DOMBROVSKÁ, Michaela; LANDOVÁ, Hana; TICHÁ, Ludmila. *Informační gramotnost – teorie a praxe v ČR* [online]. Národní knihovna. 2004, roč. 15, č.1, s. 7-18 [cit. 2015-03-18]. Dostupné z: <<http://knihovna.nkp.cz/nkkr0401/0401007.html>>.

³⁷ KOVÁŘOVÁ, Pavla. *Trendy v informačním vzdělávání*. Zlín : VeRBuM, 2012, s. 64 - 67.

komunikaci, nebo online hraní počítačových her.

Základní dva stupně (technicko instrumentální kompetence a obsahově – kognitivní kompetence) by měly být rozvíjeny zejména pedagogy vyučujícími informatiku a výpočetní techniku. Ostatní stupně pak v rámci mediální výchovy.

3. INFORMAČNÍ GRAMOTNOST JAKO POLITICKÝ PROBLÉM

3.1. Informační politika v evropském a mezinárodním kontextu

Problémy a nesnáze spojené s rozvojem informační gramotnosti se snaží řešit informační politiky jednotlivých států. V mezinárodním měřítku se informační gramotnosti věnuje UNESCO (angl. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization). Ze závěrečné zprávy Evropské komise, která vyšla v ČR pod názvem *Učení je skryté bohatství* (1996), vyplynula úloha vzdělávacích systémů v otázce rovného přístupu k informačním technologiím a příležitosti naučit se s nimi pracovat. Dále uvádí, že vedle tradičních forem vzdělávání má používání moderních technologií podpůrnou úlohu a vzdělání spíše doplňuje.³⁸

V ČR se problematice informační gramotnosti věnuje Ústav informačních studií a knihovnictví Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Ta v roce 2003 podporovala setkání expertů konané v Praze pod záštitou UNESCO pod názvem **Information Literacy Meeting of Experts (ILME)**.³⁹ Toto setkání, jehož se zúčastnili nejen knihovníci a informační pracovníci, ale také pedagogové, zástupci neziskových organizací, podnikatelé, mediální pracovníci a zástupci zdravotnických organizací, pomohlo prosadit informační gramotnost jako politické téma. O průběhu tohoto setkání odborníků z 23 zemí informovala na stránkách elektronického časopisu o informační společnosti Ikaros Hana Landová.⁴⁰ Účastníci byli rozděleni do pěti tématických skupin, které vedly moderované diskuze, z nichž byly sepsovány shrnující zprávy. Při diskuzích se navazovalo na příspěvky, které většina přítomných poskytla již několik měsíců předem na stránkách *NCLIS* ([U.S. National Commission on Libraries and Information Science](http://www.nclis.gov)). Nakonec byly shrnuty nejpodstatnější body každé diskuze a zaznamenány závěry představující názory účastníků na téma informační gramotnost v dnešní společnosti.

38 DOMBROVSKÁ, Michaela; LANDOVÁ, Hana; TICHÁ, Ludmila. *Informační gramotnost – teorie a praxe v ČR* [online]. Národní knihovna. 2004, roč. 15, č.1 [cit. 2015-03-18]. Dostupné z: <http://knihovna.nkp.cz/nkkr0401/0401007.html>.

39 Tamtéž.

40 LANDOVÁ, Hana. *Ohlasy Information Literacy Meeting of Experts na odborném semináři IVIG 2003* [online]. Ikaros. 2003, roč. 7, č. 10 [cit. 2015-03-18]. Dostupný z: <http://www.ikaros.cz/ohlasy-information-literacy-meeting-of-experts-na-odbornem-seminari-ivig-2003>.

Konečným dokumentem tohoto setkání je **Pražská deklarace**, která „...se hlásí k informační gramotnosti jako ke klíčové podmínce schopnosti každého z nás účastnit se plnohodnotně života v informační společnosti.“ Plná verze tohoto dokumentu je dostupná na stránkách bibalex.org. Pražská deklarace byla poprvé představena na semináři [IVIG 2003: Informační výchova a informační gramotnost v teorii a praxi vzdělávacích institucí](#), který pořádala [Asociace knihoven vysokých škol ČR](#) a Ústav informačních studií a knihovnictví FF UK, ve spolupráci s občanským sdružením SPRIG.⁴¹ Smyslem bylo nastínit nové možnosti řešení tematiky informační gramotnosti v ČR, především pak možnosti užší spolupráce s Ministerstvem informatiky ČR. Dále byla na semináři věnována pozornost problémům informační výchovy ve vzdělávacích institucích.

3.2. Informační gramotnost jako veřejná politika v ČR

Nároky kladené na jedince v souvislosti s rozvojem tzv. informační společnosti, ve smyslu schopnosti efektivní práce s informacemi a informačními technologiemi (informační gramotnost), se zvyšují. Přitom rozvoj informační gramotnosti v ČR do značné míry závisí na podpoře, které se mu dostane veřejně-politickou cestou. K tomu, aby došlo k prosazení tématu informační gramotnost v potřebné míře, je nezbytné, aby se jím zabývaly politické dokumenty a tím se toto téma institucionalizovalo. Dokumentem věnujícím se problematice informační gramotnosti ve veřejně-politické praxi v ČR je například *Státní informační a komunikační politika* (2004). V kapitole nazvané „Informační vzdělanost“ je zájem vlády zaměřen na podporu počítačové gramotnosti prostřednictvím škol a knihoven. Je zde řečeno, že jejich úlohou je také zajišťovat rovný přístup k informačním zdrojům.⁴²

„*Informační gramotnost se musí stát politikou, pokud má být na úrovni veřejné politiky řešena.*“⁴³ Důležitým dokumentem, který by měl vnést potřebnou změnu do informačního vzdělávání v rámci vysokých škol je *Koncepce rozvoje informačního vzdělávání na vysokých*

41 LANDOVÁ, Hana. *Ohlasy Information Literacy Meeting of Experts na odborném semináři IVIG 2003* [online]. Ikaros 2003, roč. 7, č. 10 [cit. 2015-03-18] Dostupný z: <<http://www.ikaros.cz/ohlasy-information-literacy-meeting-of-experts-na-odbornem-seminari-ivig-2003>>.

42 RESSLER, Miroslav; HOUŠKOVÁ, Zlata. *Podpora informační gramotnosti ve veřejných knihovnách - cesta k budoucnosti*. Praha : Národní knihovna České republiky, 2006, s. 16.

43 DOMBROVSKÁ, Michaela; LANDOVÁ, Hana; TICHÁ, Ludmila. *Informační gramotnost – teorie a praxe v ČR* [online]. Národní knihovna. 2004, roč. 15, č.1. [cit. 2015-03-18]. Dostupné z: <<http://knihovna.nkp.cz/nkk0401/0401007.html>>.

školách. Touto koncepcí se zabývá odborná komise pro informační vzdělávání a informační gramotnost na vysokých školách (IVIG) při Asociaci knihoven vysokých škol (AKVŠ) ČR. Přijetím Koncepce lze dosáhnout rozšíření působnosti knihoven, které pak mohou efektivněji přispívat ke zvyšování informační gramotnosti studentů.

Dalším dokumentem zpracovávajícím téma informační gramotnosti v ČR je **Koncepce státní informační politiky ve vzdělávání** (2000). Zde je informační gramotnost ztotožňována se schopnostmi potřebnými pro práci s informacemi, tedy s gramotností počítačovou. Nedostatkem je, že takové vymezení je příliš úzké, neboť se týká především technických aspektů.⁴⁴

Uvedme si výčet některých aktérů podílejících se na rozvoji informační politiky v ČR.⁴⁵

- *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR:* Národní program rozvoje vzdělávání,
- *Ministerstvo informatiky ČR:* Státní informační politika,
- *Ministerstvo kultury ČR:* problematika činnosti knihoven a příslušná legislativa,
- *Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR:* politika zaměstnanosti,
- *Vzdělávací instituce:* školy a jiné instituce zabývající se celoživotním vzděláváním, jako je například Národní vzdělávací fond, Ústav pro informace ve vzdělávání, Asociace institucí vzdělávání dospělých (AVD), eLabyrint, Národní centrum distančního vzdělávání, Školy života, Česká společnost pro rozvoj lidských zdrojů,
- *Profesní sdružení:* Asociace knihoven vysokých škol ČR (AKVŠ) a její odborná komise pro informační výchovu a informační gramotnost na vysokých školách (IVIG), Svaz knihovníků a informačních pracovníků (SKIP) a další,
- *Knihovny:* informační centra, kurzy informační gramotnosti,
- *Státní neziskové organizace:* působí zejména v oblasti vzdělávání, např. SPRIG (Společnost pro rozvoj informační gramotnosti), BMI: každoroční kampaň pro rozvoj internetu,

44 DOMBROVSKÁ, Michaela; LANDOVÁ, Hana; TICHÁ, Ludmila. *Informační gramotnost – teorie a praxe v ČR* [online]. Národní knihovna. 2004, roč. 15, č.1 [cit. 2015-03-18]. Dostupné z: <http://knihovna.nkp.cz/nkkr0401/0401007.html>.

45 Tamtéž.

- *Soukromé firmy,*
- *Média:* zejména odborná (IKAROS – elektronický časopis o informační společnosti),

a dále sem patří aktéři jednotlivci: *tvůrci relevantních politik, učitelé, knihovníci a uživatelé.*

Usnesením vlády ČR ze dne 19. listopadu 2008 č. 1452 byla přijata *Státní kulturní politika na léta 2009 – 2014*, která v širším kontextu vychází z hlavní hospodářské reformní agendy Evropské unie *EVROPA 2020 – Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění*.⁴⁶ Státní kulturní politika na léta 2009-2014 je výchozím strategickým dokumentem pro ***Koncepci rozvoje knihoven ČR na léta 2011 – 2015***. Řada dílčích cílů koncepce přímo reaguje na stěžejní iniciativy strategie EVROPA 2020.⁴⁷ Touto Koncepcí se budeme podrobněji zabývat v kapitole 4., nazvané Informační vzdělávání uživatelů veřejných a školních knihoven.

⁴⁶ *Koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2011 – 2015 včetně internetizace knihoven* [online]. [cit. 2015-05-18].

Dostupné z: <http://www.mkcr.cz/assets/literatura-a-knihovny/Koncepce_rozvoje_knihoven_2011-2015.pdf>.

⁴⁷ Tamtéž.

4. INFORMAČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ UŽIVATELŮ VEŘEJNÝCH A ŠKOLNÍCH KNIHOVEN

4.1. Rozvíjení informační gramotnosti ve veřejných knihovnách

Informační vzdělávání je celoživotní proces, jehož cílem je zvyšování informační gramotnosti. Je třeba od pojmu informační vzdělávání odlišit informační výchovu, která se jako součást Rámcového vzdělávacího programu týká základního vzdělávání.⁴⁸

V 50. letech minulého století se při exkurzích knihoven žáci v rámci informační výchovy, tedy mimo rámec školní výuky, učili praktické dovednosti, jako vyhledávat v katalozích či orientovat se v bibliografii. Postupovali přitom podle instrukcí konkrétních knihoven. O samostatnou práci s informacemi však zatím nešlo. Koncem 20. století se uživatelé začali seznamovat s možnostmi internetu a využíváním databází, dozvídali se informace o systému knihoven. Ty se po roce 90 modernizovaly po stránce technického vybavení, prostorů i služeb.⁴⁹

„V České republice slouží nejširší veřejnosti systém více než 6 000 knihoven, jejichž služby využívá 40 % dospělé populace a většina dětí a mládeže. Ročně svým uživatelům poskytnou více než 72 mil. výpůjček knih a dalších dokumentů. Evidují ročně více než 22 mil. návštěvníků. Nejméně stejný počet návštěvníků využívá i elektronické služby knihoven v podobě různých databází a digitálních knihoven.“⁵⁰

Od roku 2004 jsou do škol zaváděny vzdělávací programy pro jednotlivé typy škol. Knihovníci se mohou významnou měrou podílet na spolupráci se školami v oblasti práce se zdroji informací z médií, novin a časopisů, k nimž mají přístup ve všech oblastech výuky.⁵¹ Kooperaci veřejných a školních knihoven tradičně podporuje Moravská zemská knihovna v Brně

48 KOVÁŘOVÁ, Pavla. *Trendy v informačním vzdělávání*. Zlín : VeRBuM, 2012, s. 32.

49 Tamtéž, s. 33.

50 *Koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2011 – 2015 včetně internetizace knihoven* [online]. [cit. 2015-05-18].

Dostupné z: <http://www.mkcr.cz/assets/literatura-a-knihovny/Koncepce_rozvoje_knihoven_2011-2015.pdf>.

51 KOVÁŘOVÁ, Pavla. *Trendy v informačním vzdělávání*. Zlín : VeRBuM, 2012, s. 39.

organizováním aktuálních seminářů a konferencí informační výchovy. Ze společných setkání pedagogů s knihovníky vyplývá potřeba návaznosti informačního vzdělávání jednotlivých věkových kategorií žáků a studentů.

Předpokladem zvyšování úrovně informační gramotnosti uživatelů knihoven je samozřejmě také úroveň informační vzdělanosti knihovníků samotných. Pro podporu rozvoje informační gramotnosti byl „*usnesením vlády ČR ze dne 10. 4. 2000 č. 351 o Koncepti státní informační politiky ve vzdělávání*“⁵² schválen program Ministerstva kultury ČR **VISK** (Veřejné informační služby knihoven). Jeho základním cílem „*je inovace veřejných informačních služeb knihoven na bázi informačních technologií (ICT)*“.⁵³ S pomocí programu pro **Mimoškolní vzdělávání knihovníků (VISK 2)** mohla v roce 2000 a 2001 vzniknout **vzdělávací centra v ústředních knihovnách krajů a v Národní knihovně ČR**. Tato centra byla zřízena za účelem:

- zvyšování informační gramotnosti knihovníků v podobě školení dovedností pro práci s informačními a komunikačními technologiemi,
- pořádání rekvalifikačních kurzů a celoživotního vzdělávání knihovníků,
- školení, prezentace služeb knihovny na bázi ICT pro vybrané skupiny občanů (seniory, sociální menšiny, mládež apod.),
- školení pracovníků státní správy a samosprávy pro práci s ICT, rozšíření nabídky pracovních stanic napojených na internet pro veřejnost.

Program VISK 2 „*zajistí vyškolení všech pracovníků knihoven v dovednostech práce s informačními a komunikačními technologiemi na úrovni stanovených standardů. Vedle školení základních dovedností práce s ICT bude program zajišťovat expertní školení specialistů a školení nových trendů v oblasti využívání ICT ve veřejných informačních službách knihoven. Školení pracovníků se uskuteční v souladu s připravovanou "Konceptí celoživotního vzdělávání pracovníků knihoven"*“.⁵⁴ Tento program souvisí s *Projektem internetizace knihoven*, který vznikl za účelem

52 VISK Veřejné informační služby knihoven. *Program Ministerstva kultury* [online]. [cit. 2015-02-05]. Dostupné z: <<http://visk.nkp.cz/>>.

53 Tamtéž.

54 HORA, Michal; RICHTER, Vít. *Veřejné informační služby knihoven – nový program pro občany a knihovny* [online]. Ikaros. 2000, roč. 4, č. 8 [cit. 2015-04-25]. Dostupné z: <<http://www.ikaros.cz/verejne-informacni-sluzby-knihoven-novy-program-pro-obcany-a-knihovny>>.

plnění cílů Státní informační a komunikační politiky ČR – eČesko 2006.⁵⁵ Tímto úkolem bylo Ministerstvo informatiky pověřeno zajistit připojení všech evidovaných knihoven k internetu do roku 2006.

I v dnešní době velká část knihoven stále poskytuje lekce k vyhledávání informací pouze v rámci svého vnitřního systému. Také se stává, že knihovny pořádají lekce o tomtéž tématu, ale pod jinými názvy, tedy mluvíme o terminologické roztržitosti. Současné školství prochází změnami souvisejícími s rozvojem informačních technologií a požadavků na schopnosti žáků a studentů s nimi pracovat při vyhledávání informací a jejich následném využití. Spolupráce na vzdělávacím programu škol se týká pouze některých knihoven. Ty se snaží spolupracovat se školami a na tyto programy navázat. Pořádají exkurze, kurzy informační výchovy a podílejí se na přípravě programů pro děti. Děje se tak často v případech, kdy škola nemá vlastní informační centrum. Knihovny pořádají také kurzy a semináře pro učitele, kteří vedou školní knihovny.⁵⁶ Díky podpoře informačních a studijních center škol je nyní zajištěná dobrá spolupráce s pedagogy. Školní knihovny se staly vhodným prostředím pro práci žáků a studentů s informacemi, přičemž v takto vybudovaném zázemí sami žáci projevují při vyhledávání informací a práci s nimi větší motivaci než ve školní třídě při získávání vědomostí z učebnic.⁵⁷

„Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky (SKIP) je dobrovolnou profesní a stavovskou organizací knihovníků a informačních pracovníků, která má charakter občanského sdružení“⁵⁸. Podílí se na zkvalitňování služeb knihoven a informačních institucí.

Prostřednictvím knihoven pořádá Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR zajímavé aktivity podněcující čtenářskou gramotnost, která je *„základní součástí gramotnosti jedince“⁵⁹*. Nejde pouze o schopnost číst texty, ale také z nich získat informace, propojit je s tím, co už známe a získat nové vědomosti, které jsme schopni ve svém životě využít. Projekty SKIP jsou zaměřené nejen na dětské čtenáře, ale na ty především. Zapojování jsou také rodiče a pedagogové.

55 RESSLER, Miroslav; HOUŠKOVÁ, Zlata. *Podpora informační gramotnosti ve veřejných knihovnách - cesta k budoucnosti*. Praha : Národní knihovna České republiky, 2006, s. 54.

56 RESSLER, Miroslav; HOUŠKOVÁ, Zlata. *Podpora informační gramotnosti ve veřejných knihovnách - cesta k budoucnosti*. Praha : Národní knihovna České republiky, 2006, s. 18.

57 KOVÁŘOVÁ, Pavla. *Trendy v informačním vzdělávání*. Zlín : VeRBuM, 2012, s. 40.

58 *Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky*. Dostupné z: <<http://www.skipcr.cz/co-je-skip>>

59 RESSLER, Miroslav; HOUŠKOVÁ, Zlata. *Podpora informační gramotnosti ve veřejných knihovnách - cesta k budoucnosti*. Praha : Národní knihovna České republiky, 2006, s. 10.

Počet lidí, kteří mají potřebu dobré orientace v informacích, je s ohledem na jejich rostoucí množství stále větší. Stoupají nároky na schopnosti jedince se v informacích orientovat a nalézat ty potřebné a správné a následně je umět využít pro své potřeby. K tomu je třeba umět rozlišovat hodnověrné zdroje od těch nekvalitních. Srovnávat a kriticky hodnotit informace získávané z různých pramenů je neméně důležitá dovednost. Úkolem knihoven je poskytnout znalosti a dovednosti k efektivnímu způsobu práce s informacemi. Významnou součástí práce knihoven je seznámit uživatele s možnostmi získávat informace z různých typů dokumentů a poučít je o odlišnostech mezi klasickými a elektronickými dokumenty. To je pole, na kterém se má realizovat veřejná knihovna.⁶⁰

4.1.1. Činnost odborné sekce pro Informační vzdělávání uživatelů (IVU)

V prosinci 1992 bylo ustaveno *Sdružení knihoven ČR (SDRUK)* za účelem podpory spolupráce a rozvoje odborných a veřejných knihoven.⁶¹ Na jeho internetových stránkách lze vyhledat informace o organizaci, publikační činnosti, konference knihovny současnosti, odborné sekce a další. Na téma informačního vzdělávání uživatelů konali zástupci městských i krajských knihoven dva semináře. V roce 2008 v Moravské zemské knihovně v Brně (MZK) a následující rok ve Studijní a vědecké knihovně v Hradci Králové (SVK). Výsledkem těchto dvou seminářů byl vznik odborné sekce SDRUK pod názvem **Informační vzdělávání uživatelů (IVU)**. Zástupci zúčastněných knihoven na seminářích prezentovali regionální vzdělávací akce, které knihovny organizovaly a společně sdíleli zkušenosti a problémy, které se během jejich pořádání vyskytly. V rámci diskuze byly vymezeny základní okruhy, kterým se sekce IVU zavázala věnovat. Posláním této zchůze byla organizace informačního vzdělávání v pověřených a profesionálních knihovnách.⁶² Metoda, která byla za tímto účelem použita, byl dotazník rozeslaný 800 veřejným knihovnám v České republice. Poskytl tolik potřebné údaje ohledně vzdělávání uživatelů veřejných knihoven a pomohl upřesnit představu o směru další činnosti sekce IVU.⁶³

60 RESSLER, Miroslav; HOUŠKOVÁ, Zlata. *Podpora informační gramotnosti ve veřejných knihovnách – cesta k budoucnosti*. Praha : Národní knihovna České republiky, 2006, s.33.

61 *Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky* [online]. [cit. 2015-02-05]. Dostupné z : <<http://www.skipcr.cz/odborne-organy/klub-skolnich-knihoven/cile-klubu-skolnich-knihoven>>.

62 NEJEZCHLEBOVÁ, Jana; HÁJKOVÁ, Zuzana; LEPAROVÁ, Jana. *Informační vzdělávání uživatelů – sekce IVU začíná pracovat* [online]. Ikaros. 2010, roč. 14, č. 3 [cit. 2015-05-20]. Dostupné z: <<http://www.ikaros.cz/informacni-vzdelavani-uzivatelu-sekce-ivu-zacina-pracovat>>.

63 KOVÁŘOVÁ, Pavla. *Trendy v informačním vzdělávání*. Zlín : VerBuM, 2012, s. 42.

Prvním úkolem bylo zjistit úroveň informačního vzdělání ve svém regionu. Dotazník obsahoval dotazy prověřující práci knihovníků, úroveň jejich informačního vzdělání (IV) a způsoby jakými vedou lekce IV svých uživatelů. Druhým úkolem, který z jednání vyplynul, bylo vymezení okruhů témat IV uživatelů. „Členové sekce si jako prioritu stanovili vytvoření systému informačního vzdělávání uživatelů knihoven pro různé věkové kategorie.“⁶⁴

Okruhy témat IV uživatelů byly projednávány opětovně na druhém, dvoudenním jednání sekce IVU konaném v únoru 2010 v Krajské knihovně Vysočiny v Havlíčkově Brodě. Jednání bylo zaměřeno na rozvíjení IV žáků středních a základních škol. Vzniklé tři pracovní skupiny dostaly za úkol zpracovat obsah a vytvořit metodiku jednotlivých okruhů. Prvním projednávaným okruhem byla *Čtenářská gramotnost*, která zahrnuje práci s textem a aktivity knihoven, které čtenářství podporují. Další projednávaný okruh pod názvem *Knihovny – zdroj informací*, zahrnuje metody práce s informacemi v knihovnách a informačních institucích. Třetím okruhem byly *Informační zdroje*. Jedná se o tištěné i elektronické zdroje, případně audiovizuální dokumenty a „využívání webových stránek knihoven jako průvodce k dalším informačním zdrojům, vyhledávání v databázích (včetně pravidel formulace dotazu) apod.“⁶⁵ Pro práci na obsahu a metodice jednotlivých okruhů byli ustanoveny tři pracovní skupiny.

Dále se na jednání sekce IVU vyhodnocoval shora uvedený „Dotazník k informačnímu vzdělávání v knihovnách“ rozeslaný dotazovaným knihovnám v letech 2009/2010. Bylo zjištěno, že knihovny nevyužívají naplno možnosti informačních zdrojů a databází jež mají k dispozici a nedostatky v IV, co se týče práce s informacemi. Ze získaných informací vyplynula lepší úroveň poskytování IV krajskými a pověřenými knihovnami (tedy veřejnými), oproti knihovnám profesionálním (základní knihovny provozované příslušným orgánem obce). Dalším zjištěným faktem je skutečnost, že se knihovny ve svých aktivitách zaměřují převážně na děti předškolního a mladšího školního věku, tedy žáky prvního stupně základních škol. V rámci základů IV se jedná zejména o exkurze knihoven, seznámení s možnostmi využívání služeb knihovny, vyhledávání v online katalozích a podobně. Pro žáky druhého stupně a středoškoláky se podobných tematicky zaměřených akcí s ohledem na vyšší náročnost přípravy mnoho nepořádá a úroveň informačního vzdělávání pro tyto žáky je slabá. V podstatě spadají do oddělení pro dospělé (od 15-ti let). Studenti

64 Tamtéž, s. 34.

65 NEJEZCHLEBOVÁ, Jana; HÁJKOVÁ, Zuzana; LEPAROVÁ, Jana. *Informační vzdělávání uživatelů – sekce IVU začíná pracovat* [online]. Ikaros. 2010, roč. 14, č. 3 [cit. 2015-05-20]. Dostupné z: <<http://www.ikaros.cz/informacni-vzdelavani-uzivatelu-sekce-ivu-zacina-pracovat>>.

nejsou seznamováni s prací s databázemi, s odkazy na portály, informacemi o Jednotné bráně.⁶⁶ Co se týče internetových stránek dotazovaných knihoven, ukázalo se, že v nejhodnější míře jsou navštěvovány vlastní stránky té které knihovny. Slabší se ukázalo být odkazování na jiné přínosné webové stránky obsahující další informace, které mohou žáci využít při studiu, ale i pro své mimoškolní zájmy. Výsledky dotazníků odpovídají stavu IV ve veřejných knihovnách z roku 2009 a weby knihoven se neustále vylepšují po stránce informační i vzdělávací.

Byla nastíněna cesta regionálních workshopů a seminářů v oblasti IV. Jako nutnost se projevila také potřeba jednotné terminologie. Další slabší stránkou se ukázalo být vzdělávání samotných knihovníků, kteří mohou být zaskočeni náročnějšími dotazy některých uživatelů v oblasti IV. Vyplynula potřeba inovace a zařazení nových metod a postupů do jejich zaběhlého pracovního programu. Přínosné bude zintenzivnit meziknihovní spolupráci na všech úrovních, tedy i s knihovnami odbornými a knihovnami paměťových institucí (archivy, muzea, výzkumné ústavy, univerzity). Lekce IV pro žáky a studenty jednotlivých ročníků středních škol by na sebe měly navazovat, tak aby naplňovaly jejich vzdělávací potřeby. Jejich IV se stane součástí IV dospělých uživatelů veřejných knihoven. Úspěšnost nově pojatých informačních lekcí v knihovnách se odrazí ve vztahu k jejich uživatelům, tedy žákům, studentům i pedagogům, kterým se knihovny stanou podporou a nepostradatelným partnerem.

Na třetím setkání sekce IVU v Krajské knihovně v Pardubicích v listopadu 2010 byly prezentovány výsledky práce tří pracovních skupin na jednotlivých okruzích. „*Všechny tři moduly na sebe navazují a rozvíjejí vědomosti, schopnosti žáků a studentů tak, aby byli úměrně svému věku informačně gramotní a práce s informacemi se stala součástí jejich práce ve škole, při studiu i při rozvíjení odborné zájmové činnosti.*“⁶⁷

Úkolů pro sekci informačního vzdělávání je do budoucna mnoho. Současně s rozvojem nových technologií se dají informace získat rychle. Problémem je orientovat se v tak ohromném množství dostupných informací a správně je využít. To je cesta, po které by se knihovny měly vydat.

66 KOVÁŘOVÁ, Pavla. *Trendy v informačním vzdělávání*. Zlín : VeRBuM, 2012, s. 43 - 45.

67 KOVÁŘOVÁ, Pavla. *Trendy v informačním vzdělávání*. Zlín : VeRBuM, 2012, s. 35 - 36.

4.1.2. Současné knihovnické projekty

Již zmiňovaným strategickým dokumentem nastiňujícím budoucí cestu knihovnám je **Koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2011 – 2015**. Tuto koncepci tvoří celkem 21 priorit, cílů. Pro každou z priorit byla usnanována jedna pracovní skupina.⁶⁸

Jakým směrem by se v souladu s cíly Koncepce měly knihovny v budoucnosti rozvíjet?⁶⁹

- Digitalizace textových dokumentů a zpřístupňování a ochrana shromážděných digitálních dokumentů, jež jsou součástí kulturního dědictví:
 - uchovávání originálních nosičů informací a jejich zprostředkovávání veřejnosti prostřednictvím knihoven, vědecké i laické veřejnosti uživatelsky příjemným způsobem,
 - přístup k publikovaným dokumentům v digitální i digitalizované podobě a ke službám knihoven: tvorba legislativy a podmínek potřebných k trvalému uchování a zpřístupňování nově vznikajících typů digitálních dokumentů tak, aby nedocházelo ke ztrátám kulturního bohatství,
 - zavést povinné ukládání elektornických dokumentů a modifikovat systém povinného výtisku tištěných dokumentů a vybudovat systém sdílené katalogizace: zavést jednotné, centrální zpracovávání publikovaných dokumentů,
 - zajistit podmínky pro rovný přístup ke službám knihoven: přístup k publikovaným dokumentům pro účely vědecké, studijní i osobního rozvoje.
- Přístup k informačním zdrojům a službám knihoven:
 - vytvořit centrální portál poskytující uživatelům služby v jednotném rozhraní systému knihoven a usnadnit získávání tištěných i digitálních dokumentů kdykoliv a odkudkoliv,
 - zajistit dostupnost elektronických informačních zdrojů: vědeckým institucím zajistit přístup k aktuálním vědeckým informacím a také široké veřejnosti zajistit přístup k nejnovějším informacím ze široké škály oborů pro jejich studijní potřeby i volný čas.

68 LONSKÁ, Pavlína. *Quo vadis, knihovno? aneb O propagaci koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2011 – 2015* [online]. Ikaros. 2013, roč. 17, č. 7 [ci 2015-05-20]. Dostupné z: <<http://www.ikaros.cz/quo-vadis-knihovno-aneb-opropat.gaci-koncepce-rozvoje-knihoven-cr-na-leta-2011-2015>>.

69 *Koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2011 – 2015 včetně internetizace knihoven* [online]. [cit. 2015-05-18]. Dostupné z: <http://www.mkcr.cz/assets/literatura-a-knihovny/Koncepce_rozvoje_knihoven_2011-2015.pdf>.

- Podpora vzdělávání a čtenářské gramotnosti:
 - knihovny jako komunitní centra,
 - spolupráce knihoven se školami na cílech školských vzdělávacích programů,
 - rozvíjení gramotnosti uživatelů v rámci neformálního vzdělávání a v procesu celoživotního učení.

- Rovný přístup ke službám knihoven:
 - vypořádat se s omezeními znevýhodněných uživatelů ke službám knihoven,
 - bezplatný přístup k internetu v knihovnách a pomoc při jeho využívání.

- Kvalita, efektivita a marketing služeb knihoven:
 - zavést standardy kvality VKIS (veřejné a knihovnické informační služby) a kritéria pro jejich hodnocení.

- Rozvoj lidských zdrojů:
 - odpovídající úroveň informační a počítačové gramotnosti pracovníků knihoven,
 - využívat pomoc dobrovolníků v činnosti knihoven i pro začleňování znevýhodněných uživatelů knihoven.

V rámci Koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2011 – 2015 byla ustanovena pracovní skupina *Priority 19*, která se zabývá podporou marketingových aktivit centrálních i lokálních služeb systému knihoven. Projekt, jímž se Priority 19 zabývá, byl nazván *Quo vadis, knihovno?* a je dotován Ministerstvem kultury ČR v rámci programu Knihovna 21. století. Propagace Koncepce probíhá v podobě přednášek pro krajské knihovny. Informace lze čerpat v přetextované koncepci, ale také prostřednictvím informačního letáku či videospotu.⁷⁰ Cílem projektu je vytvoření *Centrálního portálu českých knihoven*, s jehož zprovozněním ve všech knihovnách v ČR se počítá do roku 2020. Tento portál bude poskytovat uživatelům přístup k dokumentům v tištěné i digitální formě a uživatelsky příjemný přístup k informacím a službám knihoven kdykoli a odkudkoli.⁷¹

70 LONSKÁ, Pavlína. *Quo vadis, knihovno? aneb O propagaci koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2011 – 2015* [online]. Ikaros. 2013, roč. 17, č. 7 [ci 2015-05-20]. Dostupné z: <<http://www.ikaros.cz/quo-vadis-knihovno-aneb-o-propat.gaci-koncepce-rozvoje-knihoven-cr-na-leta-2011-2015>>.

71 *Knihovny.cz* [online]. [cit. 2015-03-18]. Dostupné z: <<http://www.knihovny.cz/o-projektu/>>.

Přístup bude možný z domény www.knihovny.cz.⁷² Uvedení portálu do provozu je podstatným cílem splnění Koncepce rozvoje knihoven ČR.

4.2. Rozvíjení informační gramotnosti ve vzdělávacích institucích v ČR

4.2.1. Informační vzdělávání na základních a středních školách

V současnosti je patrná snaha o začlenění informačního vzdělávání do formálních vzdělávacích programů. Touto problematikou se kromě knihoven zabývají také vzdělávací instituce. Informační gramotnost nelze učit jako izolovaný předmět, jako např. matematiku a dějepis. Je nutné vytvořit takové programy, díky nimž budou žáci a studenti schopni využívat informační zdroje při řešení školních úloh i v běžném životě.⁷³ Dovednosti práce s informacemi informačně gramotnému člověku usnadňují proces celoživotního vzdělávání. Je proto vhodné zařazovat programy zvyšující informační gramotnost už do osnov na základních školách a zpřístupnit tak všem možnosti kvalitní přípravy na celoživotní vzdělávání. „*To z toho důvodu, že většina lidí neabsolvuje žádný z vysokoškolských studijních programů, ale přesto by měli mít šanci být připraveni pro celoživotní vzdělávání.*“⁷⁴ Problémem zařazování programů pro zvyšování informační gramotnosti do školních osnov jsou chybějící metodiky a standardy, a kromě toho také pasivní přístup vedení některých škol. Pozornost je třeba věnovat také spolupráci pedagogů s knihovníky, neboť ti jsou schopni podporovat učitele poskytováním materiálů i prostorů pro výuku a žákům pomoci se získáváním potřebných dovedností pro práci s informacemi. Pro posílení školních knihoven na základních i středních školách, zejména jejich vzdělávací funkce, byl roku 2003 založen **Klub školních knihoven (KŠK)** při Svazu knihovníků a informačních pracovníků (SKIP).⁷⁵ KŠK může velmi pomoci školám, které mají knihovnu spravovanou pedagogy bez knihovnického vzdělání.

72 LONSKÁ, Pavlína. *Informační část Centrálního portálu českých knihoven: rok 2014 ve znamení příprav* [online]. Ikaros. 2015, roč. 19, č. 1 [cit. 2015-05-20]. Dostupné z: <<http://www.ikaros.cz/informacni-cast-centralniho-portalu-ceskych-knihoven-rok-2014-ve-znameni-priprav>>.

73 DOMBROVSKÁ, Michaela; LANDOVÁ, Hana; TICHÁ, Ludmila. *Informační gramotnost – teorie a praxe v ČR* [online]. Národní knihovna. 2004, roč. 15, č.1 [cit. 2015-03-18]. Dostupné z: <<http://knihovna.nkp.cz/nkkr0401/0401007.html>>.

74 LANDOVÁ, Hana. *Informační gramotnost v kontextu vzdělávání s důrazem na vysoké školy* [online]. Ikaros. 2003, roč. 7, č. 4 [cit. 2015-05-20]. Dostupný z: <<http://www.ikaros.cz/informacni-gramotnost-v-kontextu-vzdelavani-s-durazem-na-vysoke-skoly>>.

75 Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky. *Víte, co znamenají zkratky ČŠK a KŠK?* [online]. [cit. 2015-02-05]. Dostupné z: <<http://www.skipcr.cz/odborne-organy/klub-skolnich-knihoven/materialy-1/vite-co-znamenaji-zkratky-csk-a-ksk/?searchterm=k%C5%A1k>>.

„Cílem sdružení je

- a. podporovat všeobecné povědomí o nezbytnosti školních knihoven ve vzdělávacím procesu
- b. formulovat problémy školního knihovnictví
- c. usilovat o vznik potřebné legislativy
- d. zastupovat školní knihovny při jednáních týkajících se školního knihovnictví jako celku (např. jednání s MŠMT ČR, MK ČR, zajišťování licencí, členství v mezinárodních organizacích)
- e. napomáhat předávání poznatků a zkušeností s činností a provozem školních knihoven (na národní i mezinárodní úrovni)
- f. iniciovat a podílet se na výzkumu v oblasti školního knihovnictví
- g. připravovat společné programy
- h. podílet se na přípravě, revizi a naplňování standardů
- ch. hledat možnosti celoživotního vzdělávání pracovníků školních knihoven"⁷⁶

V rámci spolupráce mezi veřejnými knihovnami, školními knihovnami a pedagogickými centry lze pro příklad uvést Moravskou zemskou knihovnu v Brně a Pedagogické centrum v Brně, které společně pořádají kurzy pro podporu rozvoje školních knihoven. Obdobnou službu poskytují také Centrum školních knihoven (CŠK), které je projektem pedagogické knihovny J.A.Komenského a je provozováno formou webových stránek. Podrobnější informace o této službě lze nalézt na webu: <http://www.npkk.cz/csk/>. Na téma informační vzdělávání na základních a středních školách pořádala v letech 2002 a 2003 MZK konference, jejichž výsledky jsou zaznamenány v příslušných sbornících pod názvem „Informační gramotnost - vědomosti a dovednosti pro život“.⁷⁷

4.2.2. Informační vzdělávání na vysokých školách

Téma informační gramotnost má v akademickém prostředí vysokých škol mnohem delší tradici než je tomu u veřejných knihoven. V současném vysokém školství roste význam informačního vzdělávání zejména v těchto souvislostech:⁷⁸

76 Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky. *Cíle Klubu školních knihoven* [online]. [cit. 2015-02-05]. Dostupné z : <<http://www.skipcr.cz/odborne-organy/klub-skolnich-knihoven/cile-klubu-skolnich-knihoven>>.

77 DOMBROVSKÁ, Michaela; LANDOVÁ, Hana; TICHÁ, Ludmila. *Informační gramotnost – teorie a praxe v ČR* [online]. Národní knihovna. 2004, roč. 15, č.1. [cit. 2015-03-18]. Dostupné z: <<http://knihovna.nkp.cz/nkkr0401/0401007.html>>.

78 KOVÁŘOVÁ, Pavla. *Trendy v informačním vzdělávání*. Zlín : VeRBuM, 2012, s. 22 - 23.

- získávání nových studentů: v zahraniční literatuře (Cosgrove, 2001) je zaznamenán zajímavý poznatek o možnosti zvýšení atraktivity školy spoluprací s knihovnou, která v rámci dní otevřených dveří ve svých prostorách pro uchazeče o studium prezentovala své služby a možnosti využívání technologií, především těch, které podporují studium na spolupracující škole,
- při studiu: cílovou skupinou vysokoškolských knihoven jsou studenti a knihovny jejich studium podporují (pořádáním různých kurzů apod.),
- při výuce: spolupráce s pedagogy má vliv na zvyšování potřebných dovedností pro práci s informacemi nejen na studenty, ale také na pedagogy samotné, kteří kurzy, zadání projektů aj. společně s knihovníky po informační stránce připravují,
- ve výzkumu a vývoji: vědecké činnosti a výzkumu na akademické půdě se mohou knihovny věnovat zejména v užší spolupráci s doktorandy, dalším polem působnosti knihoven je podpora publikační činnosti,
- při budování akademické komunity: prestiž knihovny, zejména má-li vysoká škola vlastní kampus a centrální knihovnu, se může podstatně zvýšit pokud své prostory poskytne k pořádání společných akcí a studenti zde mohou získat zázemí pro setkávání při společné práci na projektech, ale také se scházet za účelem jiných, se studiem přímo nesouvisejících aktivit,
- s ohledem na rozvoj nových technologií a pro zkvalitnění výstupů vzdělávacího procesu: týká se úrovně kvalifikačních prací, která souvisí s podporou pedagogů při informačním zajištění výuky a dalších výstupů akademického vzdělávání.

Z uvedeného výčtu je patrná nutnost spolupráce „...knihovny a knihovníků s ostatními součástmi akademické komunity a členy akademické obce.“⁷⁹ Jedná se o určitý „...přesah knihovních služeb do oblasti vzdělávání.“⁸⁰ Díky těmto funkcím mohou knihovny získat významnější postavení v rámci akademické obce a podílet se na vzrůstající úrovni rozvoje informačních kompetencí studentů i pedagogů. Optimálního stavu motivujícího ke vzdělávání i setkávání lze dosáhnout vhodnými a uzpůsobenými prostory knihoven, vybavených potřebnými technologiemi. Úkolem knihovníků je komunikace s uživateli, hledání způsobů, jak nejlépe připravit vzdělávací akce a přitom co nejlépe znát potřeby uživatelů služeb knihoven.

79 KOVÁŘOVÁ, Pavla. *Trendy v informačním vzdělávání*. Zlín : VeRBuM, 2012, s. 22 - 23.

80 Tamtéž.

S rozvojem informačních a komunikačních technologií, akademické knihovny navázaly na činnosti podporující gramotnost studentů s rostoucí pozorností zaměřenou na gramotnost informační (vedle gramotnosti čtenářské a funkční). Vznikají programy umožňující výuku prostřednictvím internetu, e-learningu a strategie celoživotního vzdělávání.⁸¹

V roce 2008 vznikl s podporou centralizovaného rozvojového projektu MŠMT webový portál **Infogram**.⁸² Jedná se o projekt podporující informační vzdělávání na vysokých školách a celoživotní vzdělávání. Na jeho vzniku se podílely tři vysoké školy: Česká zemědělská univerzita v Praze jako koordinátor projektu, České vysoké učení technické v Praze a Západočeská univerzita v Plzni. Tento portál byl vytvořen v reakci na potřeby knihovníků a pedagogů, kteří jeho prostřednictvím mohou sdílet informace týkající se didaktiky a metodiky, výukové materiály a tématické koncepční dokumenty. Jeho uživateli jsou také studenti, pro které je online přístup k prezentacím a výukovým materiálům řešením v případě, že mají problém při práci s odbornými informačními zdroji, případně s dojížděním do vzdálené knihovny (např. studenti distančních kurzů), nebo mají ztížený přístup do knihovny (např. studenti handicapovaní).⁸³ V části portálu nazvané „Plagiátorství“ lze nalézt informace ohledně prevence plagiátorství. Najdeme zde jeho definici dle normy ČSN ISO 5127-2003, která definuje plagiát jako „*představení duševního díla jiného autora půjčeného nebo napodobeného v celku nebo z části, jako svého vlastního*“. Jsou zde uvedeny také zásady tvorby a užitečné informace pro psaní odborného textu a vysokoškolských prací, řešení problematiky plagiátorství v ČR, způsoby odhalování plagiátu a další zajímavé informace.⁸⁴

Na tomto místě by bylo vhodné uvést si již vícekrát zmiňovaný pojem **celoživotního vzdělávání**, který je podstatnou součástí rozvoje informační gramotnosti a na kterém se školství a informační instituce významnou mírou spolupodílejí. Zatímco *informační gramotnost* je charakterizována jako určitá sada dovedností, které se jedinec může naučit, *celoživotní vzdělávání* je oproti tomu určitý zvyk, který je nutno získat. Je to ochota ke změnám a zájem o nové znalosti a

81 RESSLER, Miroslav; HOUŠKOVÁ, Zlata. *Podpora informační gramotnosti ve veřejných knihovnách - cesta k budoucnosti*. Praha : Národní knihovna České republiky, 2006, s. 21.

82 Infogram. *Portál pro podporu informační gramotnosti* [online]. [cit. 2015-03-18]. Dostupné z: <<http://www.infogram.cz/about.do>>.

83 DOHNÁLKOVÁ, Eva. *Nový portál na podporu informační gramotnosti Infogram* [online]. Ikaros. 2009, roč. 13, č. 3 [cit. 2016-03-18]. Dostupné z: <<http://www.ikaros.cz/novy-portal-na-podporu-informacni-gramotnosti-infogram>>.

84 Infogram. *Portál pro podporu informační gramotnosti* [online]. [cit. 2015-03-18]. Dostupné z: <<http://www.infogram.cz/about.do>>.

dovednosti, jistá připravenosti člověka učit se novým věcem.⁸⁵ Obojí pak má kladný vliv na kvalitu vzdělávání, schopnosti nalezení a udržení si uspokojivého zaměstnání s perspektivou kariérního růstu a má také vliv na schopnost rozhodovat se v obchodních a ekonomických záležitostech. Neméně prospěšným výstupem celoživotního vzdělávání by měla být také schopnost člověka participovat ve společnosti v sociálním, kulturním i politickém kontextu. Zde se otevírá široké pole působnosti knihovních a informačních specialistů, kteří svými programy ve spolupráci s pedagogy, rodiči, studenty a společností jako takovou, mohou významně podpořit kvalitu a efektivnost ve vzdělávacích procesech.

Informační vzdělávání je systém skládající se ze vzájemně provázaných částí.⁸⁶

➤ **Lidé**

Nejvýznamnější prvek systému tvořený: studenty - dnešní generace nastupující na vysoké školy nazývaná generace Y (Lippincot, 2010, Kipnis, 2004) je značně pokročilejší ve využívání informačních a komunikačních technologií ve svém životě, pedagogy - pro něž je spolupráce s knihovníky možností vypořádat se s novými trendy ve výuce, kdy je vhodná či nutná informační podpora (nová pozice knihovníka v zahraniční literatuře označovaná jako „teaching librarian“), přičemž významnou roli ve spolupráci s knihovníky hraje samozřejmě vedení školy.

- **Spolupráce** Propojení pedagogů, kteří znají své studenty i způsoby jejich studia a také vyučovaný obor, s informačními pracovníky knihoven vytváří ideální možnosti pro kvalitní vzdělávání a pomáhá studentům využívat odborné informační zdroje. Pro tento druh podpory informačního vzdělávání na fakultách vznikl specializovaný pracovník knihovny označovaný „faculty liaison“ - zajišťuje kontakt mezi fakultami a katedrami vysoké školy a „subject librarian“ – spolupracuje s vyučujícím v oboru na který se specializoval (např. rešeršní činnost, informační vzdělávání). Lze využívat i jiné způsoby spolupráce, jako je spolupráce se středními školami, jinými typy knihoven, či dalšími součástmi univerzity. Knihovna by v každém případě měla mít dobře zpracované strategie pro navazování partnerství a důkladně promyšlené návrhy a náležitě zdokumentované příklady z praxe.

85 Information Literacy Section / IFLA. [Guidelines on Information Literacy for Lifelong Learning](http://archive.ifla.org/VII/s42/pub/IL-Guidelines2006.pdf) [online]. [cit. 2016-03-18]. Dostupné z: <<http://archive.ifla.org/VII/s42/pub/IL-Guidelines2006.pdf>>.

86 KOVÁŘOVÁ, Pavla. *Trendy v informačním vzdělávání*. Zlín : VeRBuM, 2012, s. 24 - 28.

➤ **Obsahy**

Součástí výuky je kromě zvládnutí dané látky také schopnost studentů pracovat s informacemi a získat kompetence v rámci informační gramotnosti. Zvláštní péči je nutno věnovat studentům prvních ročníků, distančním studentům, zahraničním a také přestupujícím studentům.

➤ **Technologie**

V knihovnách si uživatelé ICT mohou při práci s informacemi vyzkoušet novinky a knihovny také slouží jako takzvané pískoviště (sandbox). Je nutný zodpovědný přístup knihoven, které mají využívat pro zvýšení kvality vzdělávání nové formáty, které stále se zdokonalující software i hardware umožňuje. Pro maximální zapojení studentů lze nové technologie využívat zařazováním interaktivních prvků.

➤ **Prostory**

Současnou snahou vysokoškolských knihoven je umožňování sdílení informací a znalostí v širší akademické komunitě, což podporují vhodná prostorová řešení. Tato řešení bývají nákladná, ale časem, je-li tento aspekt veden v patrnosti, proveditelná.

➤ **Hodnocení**

Neméně důležité je průběžné hodnocení vlivu informačního vzdělávání na jeho účastníky. Poskytuje reflexi dosavadních postupů a pomáhá nastínit možný směr budoucího vývoje v souladu s potřebami uživatelů.

Součástí studijního plánu vysokých škol by měly být metody podporující učení založené na informačních zdrojích, angl. resource-based learning.⁸⁷ Bohužel studijní programy neodrážejí dostatečně potřeby jednotlivce pro orientaci v současné společnosti. Důležité jsou schopnosti k úspěšnému řešení problémů nejen studijních a pracovních, ale také těch, s nimiž se potýkáme v běžném životě. Kromě zvládnutí způsobů, jak informace získávat, je potřeba být schopen zvolit jejich adekvátní zdroj a následně získané informace správně vyhodnocovat.

87 DOMBROVSKÁ, Michaela; LANDOVÁ, Hana; TICHÁ, Ludmila. *Informační gramotnost – teorie a praxe v ČR* [online]. Národní knihovna. 2004, roč. 15, č.1. [cit. 2015-03-18]. Dostupné z: <http://knihovna.nkp.cz/nkkr0401/0401007.html>.

Úkolem vysokoškolských knihoven je podpora informačního vzdělávání studentů. Právě s tímto záměrem byla založena z iniciativy pracovníků knihoven Českého vysokého učení technického v Praze odborná komise pro informační vzdělávání a informační gramotnost na vysokých školách (IVIG) jako pracovní orgán Oborové sekce pro vysokoškolské knihovny Rady vysokých škol.⁸⁸ Tato komise podporuje svou činností nejen vysokoškolské knihovníky, ale snaží se do projektů informačního vzdělávání studentů zapojit také vyučující a vedení škol. V případě nedostatečné spolupráce vedení a dalších vyučujících, je problematické zajistit pomoc knihovníků při informačním vzdělávání studentů pomocí konkrétních programů. Právě tak je problémem nedostatečná připravenost knihovníků k pedagogické činnosti. Se zřetelem k uvedeným problémům bude nutné vytvořit takové studijní programy, které je pro plnění tohoto úkolu kvalitně připraví.

Navrhované možnosti řešení:⁸⁹

a) *Rozšířené pojetí role vysokoškolských knihovníků:*

Součástí pedagogické praxe knihovníků, informačních profesionálů na vysokých školách, je *organizace školení a přednášek*, pomoc uskutečňovaná například formou různých kurzů s využíváním informačních a komunikačních technologií pro komunikaci a práci s informacemi, jejichž ovládnutí patří mezi klíčové kompetence. Odpovídající anglický termín vystihující uvedené činnosti knihovníka je „teaching librarian“, tedy knihovník-učitel. Knihovník v roli poradce a učitele je také *členem akademické obce vysoké školy*, což je běžnou zavedenou praxí například v USA. V této pozici knihovník předkládá vedení školy své návrhy a informuje o činnosti knihovny. Třetí významnou úlohou je role knihovníka – *člena profesní organizace*, neboť dokumenty a prohlášení, která takové organizace vydávají jsou vodítkem a usnadňují knihovníkům jednání s vedením vysoké školy.

b) *Různé formy spolupráce*

Spolupráce knihovníků a také správců informačních systémů a některých pedagogů, jako tvůrců myšlenkové osnovy informačního vzdělávání, s představiteli akademické obce probíhá na několika úrovních od univerzitní, regionální, celostátní až po mezinárodní úroveň. Možností je také vzájemné propojení škol s obdobným zaměřením.

88 Tamtéž.

89 Tamtéž.

c) *Podpora ze strany profesních organizací a oborových vzdělávacích institucí*

Zajišťují knihovníkům podporu a tvorbou podkladů poskytujících knihovníkům výchozí bod pro jednání s představiteli škol. Tohoto úkolu se zhostila odborná komise pro informační vzdělávání a informační gramotnost při vysokých školách (IVIG) při Asociaci knihoven vysokých škol České republiky (AKVŠ ČR) a Klub školních knihoven (SKIP).

d) *Řešení na úrovni veřejné politiky*

Rozvoj informační gramotnosti v ČR do značné míry závisí na podpoře, které se mu dostane prosakováním veřejně-politickou cestou. Je nezbytné, aby se tématem informační gramotnosti zabývaly politické dokumenty. Tak by se toto téma institucionalizovalo v míře potřebné k jeho úspěšnému prosazení.

Podstatným dokumentem řešícím toto téma ve veřejně politické praxi v ČR je *Státní informační politika* (1991), která se zabývá rozvojem informační společnosti, tedy společnosti, která využívá k práci s informacemi moderní technologie. Tento dokument se zaměřuje především na rozvoj gramotnosti počítačové, která je pouze součástí gramotnosti informační. Význam práce s informacemi naopak není doceněn v *Národním programu rozvoje vzdělávání* z roku 2001. Tento dokument se odvolává především na funkční gramotnost a zabývá se klíčovými kompetencemi, což je pojem významově širší, než samotná informační gramotnost. Dalším dokumentem zpracovávajícím téma informační gramotnosti je *Koncepce státní informační politiky ve vzdělávání (2000)* – viz. kapitola 3.

Tyto základní politické dokumenty provázejí nedostatky ve vymezení pojmů, překrývání cílů a následně dochází k nevhodnému navrhování programů zvyšování informační gramotnosti v ČR. Jedna z navrhovaných možností nápravy tohoto stavu je dle Hany Landové a spol., aby „*se Koncepce státní informační politiky ve vzdělávání omezila na rozpracování gramotnosti počítačové a doplnila tím Národní program rozvoje vzdělávání, který klade dostatečný důraz na růst úrovně funkční gramotnosti populace, ale práci s technologiemi vůbec nezmiňuje*“.⁹⁰ Politiky se tak stanou kvalitní platformou pro základní programy, z nichž vycházejí jednotlivé projekty.

90 DOMBROVSKÁ, Michaela; LANDOVÁ, Hana; TICHÁ, Ludmila. *Informační gramotnost – teorie a praxe v ČR* [online]. Národní knihovna. 2004, roč. 15, č.1. [cit. 2015-03-18]. Dostupné z: <<http://knihovna.nkp.cz/nkkr0401/0401007.html>>.

4.2.3. Standardy informační gramotnosti

Pro dosažení informační gramotnosti je nezbytné informační vzdělávání jako proces, který je schopen zajistit její nezbytnou úroveň. Problematikou informační výchovy se v současnosti zabývá Odborná komise pro informační vzdělávání a informační výchovu (IVIG) při Asociaci knihoven vysokých škol ČR (AKVŠ), která řeší především rozvoj informační gramotnosti (IG) na vysokých školách.⁹¹ Kromě definice IG a vytvoření standard je dalším podstatným problémem, jakým způsobem IG učit a podporovat její rozvoj.

Nezbytnou pomůckou pro pedagogy i knihovníky při vzdělávání žáků a studentů všech stupňů vzdělávacích institucí jsou **standardy informační gramotnosti vysokoškolského studenta**. Obsahují výčet znalostí, schopností a dovedností v rámci studia a odborné práce v daném oboru.

Informačně gramotný student vysoké školy:⁹²

1. je schopen pochopit odborný text ve svém oboru a odvozovat z něj důležité myšlenky a sám psát odborné texty a při tom čerpat z informačních zdrojů v souladu s autorským zákonem a zásadami tvorby bibliografických citací,
2. aktuální informace ve svém oboru sleduje prostřednictvím pokročilého vyhledávání a získané informace dokáže vhodným způsobem při své práci využít,
3. pracuje s numerickými a technickými informacemi a využívá při tom jejich adekvátní prameny,
4. má dostatečnou úroveň jazykové gramotnosti, zejména co se týče jazyka mateřského, ale také cizího jazyka, zvláště angličtiny, aby mohl pracovat s odbornými informačními zdroji a komunikovat s ostatními v oboru,
5. při studiu a odborné práci s informacemi využívá moderní informační a komunikační technologie,
6. informace využívá morálním způsobem v souladu s autorským právem a autorskou etikou.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² IVIG Odborná komise pro informační vzdělávání a informační gramotnost na vysokých školách. *Standardy informační gramotnosti vysokoškolského studenta* [online]. [cit. 2015-03-18]. Dostupné z: <http://www.ivig.cz/standardy-student.html>.

5. Možnosti vzdělávání v prostředí internetu

5.1. Vzdělávání prostřednictvím sociálních médií

Možnost vzdělávání prostřednictvím veřejných sociálních sítí napomáhá studentům rozvíjet a využívat jejich schopnosti. Výhodou vzdělávání prostřednictvím sociálních médií je možnost propojení rodičů, učitelů i spolužáků, kteří tak mohou jejich prostřednictvím sdílet informace a komunikovat.

Veřejná sociální síť *Facebook* například umožňuje vkládat na stránky obsahy pomocí řady aplikací a vyučující tak může sdílet výukové materiály. Další výhodou Fb je možnost čtení statusů, které se automaticky zobrazují na zdi stránky, aniž by student musel aktivně navštěvovat komunikační prostředí. Na stránkách Fb je také možné vytváření e-learningových kurzů. Nevýhodou je pak větší náročnost tvorby aplikací umožňujících umístování obsahů, jejich sdílení na zdi stránky a její příliš snadná přístupnost, což není vždy žádoucí.⁹³

Další možností je tvorba soukromých sociálních sítí vyučujícím. Ty úspěšně nahrazují klasické výukové prostředí Learning Management System (LMS), ale zase neobsahují některé funkce, které je potom třeba komplikovaně nahrazovat.⁹⁴

Knihovny využívají k propagaci svých služeb internetové stránky na veřejných sociálních sítích jako je Fb. Zároveň s šířením informací o knihovnách a jejich aktivitách zde probíhá informační vzdělávání v podobě upozorňování na služby knihovny, na nové elektronické zdroje (EIZ), různé odkazy apod. Svou roli sehrává také vizualizace informací, která pomáhá studentům informace kladně přijmout, neboť dlouhé texty jsou neoblíbené. Otázkou je, zda je vhodné zařadit do informačního vzdělávání vyhledávání informací v sociálních médiích. Možnosti vyhledávání na Wikipedii, či Twitteru doplňují také jako zdroje kvalitních informací blogy různých odborníků.⁹⁵

93 KOVÁŘOVÁ, Pavla. *Trendy v informačním vzdělávání*. Zlín : VeRBuM, 2012, s. 89.

94 Tamtéž, s. 91.

95 Tamtéž, s. 92.

Sociální média slouží studentům k tomu, aby se sami stali tvůrci jejich obsahů a vytvářeli si vlastní komunikační prostředí (Google sites), programovali webové stránky a blogy, zpracovávali obsahy v různých formátech (podcast, video, RSS apod.). Samostatnou tvorbou se dá hodně naučit a bylo by přínosné zavést práci v neformálním prostředí médií do výuky.⁹⁶

5.2. Open access

V současnosti dochází v souvislosti s vývojem digitálních a informačních technologií ke změnám v možnostech zpřístupňování dokumentů. Ty spočívají ve využívání volně dostupných zdrojů informací v elektronické podobě na internetu a otevřeném přístupu vysokoškolských studentů i běžných uživatelů veřejných i vědeckých knihoven k informacím v podobě plných textů elektronických dokumentů.⁹⁷ Otevřený přístup k dokumentům přístupným on-line na internetu umožňuje čerpání z těchto zdrojů komukoliv a kdekoliv na světě. „*V různých oborech lze přitom bezplatně poskytovat různé typy informací a dokumentů, přičemž vlastník copyrightu dává jednoznačné svolení k jejich neomezenému čtení, stahování, kopírování, sdílení, ukládání, tištění, vyhledávání a hypertextovému propojování.*“⁹⁸ Pro knihovny to znamená možnost poskytovat uživatelům přístup k plným textům bez prodlení a na jakoukoli dobu.⁹⁹ Takovéto dokumenty nelze ani poškodit či ztratit, nemusí se kupovat a nezatěžují rozpočet. Těchto periodik je v současné době velké množství. Optimálně by snahou knihoven mělo být jejich zařazení do katalogů a nabídka vyhledávacích služeb specializovaných na materiály s Open Access (OA), včetně jejich zařazení do nástrojů pro vyhledávání v různých zdrojích. K politice OA se hlásí také Akademie věd ČR, která zpřístupňuje díla svých zaměstnanců, tedy vědecká díla v elektronické podobě, uložená v institucionálním repozitáři.¹⁰⁰

S ohledem na nastalé změny v možnostech přístupu k informacím a k jejich značnému množství, vzrůstají potřeby uživatelů knihoven získávat kvalitní odborné informace z volně dostupných, neplacených informačních zdrojů. Nové úkoly informačních pracovníků knihoven

96 KOVÁŘOVÁ, Pavla. *Trendy v informačním vzdělávání*. Zlín : VeRBuM, 2012, s. 92-93.

97 PLANKOVÁ, Jindra. *Fenomén open access v informační společnosti* [online]. Ikaros. 2007, roč. 11, č. 9 [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: <<http://ikaros.cz/fenomen-open-access-v-informacni-spolecnosti>>.

98 PLANKOVÁ, Jindra. *Zdroje informací s otevřeným přístupem* [online]. Ikaros. 2008, roč. 12, č. 3 [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: <<http://ikaros.cz/zdroje-informaci-s-otevrenym-pristupem>>.

99 KOVÁŘOVÁ, Pavla. *Trendy v informačním vzdělávání*. Zlín : VeRBuM, 2012, s. 55.

100 Tamtéž, s. 57.

spočívají ve zprostředkovávání těchto informací ve spolupráci s vědeckými pracovníky. Současnou problematikou je řešení problému neformální výměny odborných informací při komunikaci vědců mezi sebou.¹⁰¹ Vhodným řešením jsou již existující databáze článků s volným přístupem. Kontrola článků prostřednictvím recenzí, hodnocení informace samotné i citace nadále probíhají tradičním způsobem, jako je tomu u tištěných publikací. Od těchto záležitostí, které dosud probíhají v podobě dané dřívější praxí, je nutné oddělit výměnu informací o výsledcích vědecké práce při komunikaci vědeckých pracovníků mezi sebou. Procesu otevřeného přístupu k vědeckým informacím naznačenému shora, brání také zpoplatňování přístupu k publikovaným odborným textům, neboť uživatelé platí čtenářské předplatné.¹⁰²

V současné době existují dvě základní cesty přístupu ke zdrojům s otevřeným přístupem:¹⁰³

- Zelená cesta: otevřený přístup zajišťují sami autoři, kterým bylo uděleno svolení k auto-archivaci kopií svých děl do otevřených repozitářů s volným přístupem, bez recenzního řízení;
- Zlatá cesta: jedná se o publikování v časopisech s otevřeným přístupem, kdy autorem nabídnutý článek prochází recenzním řízením oslovené redakce a ta ho většinou také sama upraví a naformátuje.

Někteří nakladatelé přistupují na tzv. *hybridní politiku*, při níž autor za zpřístupnění svého příspěvku ve zdroji s OA platí poplatek.

Při práci s dokumenty OA se stává, že dochází k jejich výskytu ve více zdrojích, což vnáší zmatek. V takovém případě je třeba upozornit uživatele na jiné jednoznačné identifikátory, než představuje konkrétní vydání periodika.¹⁰⁴ Odpovědností knihoven je také kontrola kvality zdrojů dokumentů, což platí i ohledně dokumentů s OA, jejichž vydavatelé často ve snaze ušetřit neprovádějí recenzní řízení a redakční úpravu rukopisu. Vodítkem k posouzení jsou pak např. automaticky generované citační rejstříky, či údaje o sledovanosti článků.

101 PLANKOVÁ, Jindra. *Obecné souvislosti Open Access – zamyšlení nad aktuálním tématem* [online]. Ikaros. 2007, roč. 11, č. 10 [cit. 02.05.2015]. Dostupné z: <<http://ikaros.cz/obecne-souvislosti-open-access-zamysleni-nad-aktualnim-tematem>>.

102 Tamtéž.

103 PLANKOVÁ, Jindra. *Podstatné faktory a složky v systému Open Access* [online]. Ikaros. 2008, roč. 12, č. 1 [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: <<http://ikaros.cz/podstatne-faktory-a-slozky-v-systemu-open-access>>.

104 KOVÁŘOVÁ, Pavla. *Trendy v informačním vzdělávání*. Zlín : VeRBuM, 2012, s. 56.

Informační zdroje na internetu obsahující odborné vědecké informace slouží k odborné práci koncových uživatelů. Zároveň z nich čerpají a sledují je vědci a informatici. Tito profesionálové s těmito materiály dále pracují a své výsledky opět zpřístupňují.

Typy informačních zdrojů s otevřeným přístupem:¹⁰⁵

1. **Předmětově profilované archivy a institucionální repozitáře:** umožňují on-line přístup k vědeckým pracem uloženým v organizovaných úložištích elektronických tisků jednotlivých univerzit a vědeckých institucí. Autor zpřístupňuje své příspěvky na internetu systémem autoarchivace a oproti dřívější praxi jsou přístupné i nerecenzované materiály.
2. **Online časopisy s otevřeným přístupem:** patří sem časopisy vydané nekomerčními nakladatelstvími, které jsou podporované sponzory a zpřístupňují všechny sponzované články (např. *Public Library of Science*) a komerční časopisy, které články zpřístupňují až po uplynutí stanovené lhůty. Příkladem takového komerčního vydavatelství je *BioMed Central*, který bezplatně zpřístupňuje články z recenzovaných časopisů na náklady autora.
3. **Povrchový web a kolaborativní systémy:** autoři zde publikují své články na svých osobních stránkách a uživatelé k nim získávají přístup prostřednictvím vyhledávacích služeb (např. *Google Scholar*). Příkladem kolaborativních systémů je *encyklopedie Wikipedia*, kde může kdokoli v souladu s principem *wiki* upravovat a utvářet obsah stránek. Výsledná podoba informací je pak kolektivním dílem geograficky neomezené skupiny lidí.

Výhodou zpřístupňování elektronických periodik v knihovnách je mimo jiné skutečnost, že je nelze ztratit ani poškodit, nejsou položkou v účtu, je jich větší množství a přístup k dokumentům v plném znění na libovolně dlouhou dobu je okamžitý.¹⁰⁶

105 PLANKOVÁ, Jindra. *Zdroje informací s otevřeným přístupem* [online]. Ikaros. 2008, roč. 12, č. 3 [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: <<http://ikaros.cz/zdroje-informaci-s-otevrenym-pristupem>>.

106 KOVÁŘOVÁ, Pavla. *Trendy v informačním vzdělávání*. Zlín : VeRBuM, 2012, s. 55.

6. ZÁVĚR

Cílem práce bylo nastínit téma informační gramotnost. Tomuto tématu jsme se věnovali jak z hlediska jeho významu pro život v současné společnosti, tak se zohledněním budoucího vývoje. Je patrné, že se jedná o téma aktuální a ve vývoji. Ten umožňují stále kvalitnější informační a komunikační technologie (ICT). Díky nim se informace šíří prakticky okamžitě a jsou stále dostupnější pro široké vrstvy jejich uživatelů.

V dnešní době je internet doslova zavalen nepřehledným množstvím informací v elektronické podobě různých typů online dokumentů. Není už problém okamžitě získat nějaké informace na jakémkoliv téma. Klíčová se jeví schopnost umět si vybrat kvalitní zdroj, z něhož informace čerpáme a být schopen nalezené informace správně využít. K tomuto cíli vede způsob informačního vzdělávání probíhajícího na všech stupních vzdělávání, až po celoživotní vzdělávání, jehož důležitost je do budoucna stále markantnější. Právě díky kvalitnímu vzdělávání si žáci osvojují klíčové kompetence, které jim umožňují rozvíjet své schopnosti tak, aby se úspěšně začlenili do společnosti, co se týče vstupu do pracovního procesu i v běžném životě. Tyto dovednosti jsou také základem celoživotního vzdělávání. Procesu, který pokračuje nad rámec formálního školního vzdělávání, respektive po jeho ukončení.

Informační instituce, jakými jsou také knihovny, mají tradičně odpovědnost za zprostředkovávání informací všem uživatelům. Množství těchto informací v digitální podobě se v současnosti stále zvětšuje a vyvstala potřeba je systematicky třídit a trvale uchovávat pro budoucí generace, což není úkol zcela jednoduchý. Je to výzva právě pro knihovny, které tradičně plní funkci paměťových institucí, neboť pořádají, dlouhodobě uchovávají a zpřístupňují dokumenty v klasické i digitální podobě. V tom jsou nápomocné nové technologie, které umožňují stále lépe třídit a zpřehledňovat informace. Uchovávání a pořádání dokumentů není jediný úkol pro současné knihovny. Informace je třeba uživatelům zprostředkovat rozšiřováním a aktualizováním knihovnických služeb. Jednou takovou možností a v současné době stále více využívanou službou je otevřený přístup k dokumentům (Open Acces). Knihovny pomáhají získat přístup k informacím nejen odborníkům a studentům, ale také uživatelům, kteří přístup k informačním technologiím nemají. Zajistit otevřený přístup k informacím pro kohokoliv a kdekoliv, by umožňovalo poskytovat vzdělání všem lidem na celém světě.

7. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

CEJPEK, Jiří. *Informace, komunikace, myšlení: úvod do informační vědy*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2005. 233 s. ISBN 802461037X.

CÍRUS, Lukáš a CÍRUS, Aleš. *Úloha informační gramotnosti pro 21. století*. Ústí nad Labem: Pedagogická fakulta Univerzity J.E. Purkyně v Ústí n.L., 2015. 102 stran, 8 nečíslovaných stran obrazových příloh. ISBN 978-80-7414-908-5.

ČERNÝ, Michal et al. *Informační vzdělávání pro učitele*. 1. vyd. Brno: Flow, 2015. 133 stran. ISBN 978-80-88123-07-1.

KOVÁŘOVÁ, Pavla. *Trendy v informačním vzdělávání*. 1. vyd. Zlín : VeRBuM, 2012. 154 s. ISBN 978-80-87500-18-7.

PALEČKOVÁ, J., TOMÁŠEK, V., BASL, J. *Hlavní zjištění výzkumu PISA 2009, Umíme ještě číst?*. Praha: ÚIV, 2010. 52 s. ISBN 978-80-211-0608-6.

PŮBALOVÁ, Ludmila a kol. *Problematika ICT ve vzdělávání*. 1. vyd. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2011. 100 s. ISBN 978-80-87472-19-4.

RESSLER, Miroslav; HOUŠKOVÁ, Zlata. *Podpora informační gramotnosti ve veřejných knihovnách - cesta k budoucnosti*. 1-ní vydání. Praha : Národní knihovna České republiky, 2006. 112 s. ISBN 80-7050-500-1.

INTERNETOVÉ ZDROJE

ANDERSON, G. L. *On My Mind: The Joy of Information Literacy* [online]. American Libraries, 32(8), 43–43 [cit. 2016-03-18]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/25646033>.

DOHNÁLKOVÁ, Eva. *Nový portál na podporu informační gramotnosti Infogram* [online]. Ikaros. 2009, roč. 13, č. 3 [cit. 2016-03-18]. Dostupné z: <http://www.ikaros.cz/novy-portal-na-podporu-informacni-gramotnosti-infogram>.

DOMBROVSKÁ, Michaela. *Informační gramotnost: funkční gramotnost v informační společnosti* [online]. In Inforum 2002. Praha: VŠE, 2002 [cit. 2015-03-18]. Dostupné z: <http://www.inforum.cz/archiv/inforum2002/prednaska37.htm>.

DOMBROVSKÁ, Michaela; LANDOVÁ, Hana; TICHÁ, Ludmila. *Informační gramotnost – teorie a praxe v ČR* [online]. Národní knihovna. 2004, roč. 15, č.1 [cit. 2015-03-18]. Dostupné z: <http://knihovna.nkp.cz/nkkr0401/0401007.html>.

EDUin - *Stručné shrnutí výsledků mezinárodního výzkumu PISA 2009* [online]. [cit. 2015-03-18]. Dostupné z: <http://www.eduin.cz/clanky/strucne-shrnuti-mezinarodniho-vyzkumu-pisa-2009/>.

Evropská komise - *O Evropské komisi*. *Ec.europa.eu* [online]. [cit. 2015-03-18]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/about/index_cs.htm.

HORA, Michal; RICHTER, Vít. *Veřejné informační služby knihoven – nový program pro občany a knihovny* [online]. Ikaros. 2000, roč. 4, č. 8 [cit. 2015-04-25]. Dostupné z: <http://www.ikaros.cz/verejne-informacni-sluzby-knihoven-novy-program-pro-obcany-a-knihovny>.

Infogram. *Portál pro podporu informační gramotnosti* [online]. [cit. 2015-03-18]. Dostupné z: <http://www.infogram.cz/about.do>.

Information Literacy Section / IFLA. *Guidelines on Information Literacy for Lifelong Learning* [online]. [cit. 2016-03-18]. Dostupné z: <http://archive.ifla.org/VII/s42/pub/IL-Guidelines2006.pdf>.

IFLA - International Federation of Library Associations and Institutions. *More about IFLA* [online]. [cit. 2016-03-18]. Dostupné z: <<http://www.ifla.org/about/more>>.

IFLA - International Federation of Library Associations and Institutions. *Promoting reading and literacy* [online]. [cit. 2016-03-18]. Dostupné z: <<http://www.ifla.org/node/10081>>.

IVIG Odborná komise pro informační vzdělávání a informační gramotnost na vysokých školách. *Standardy informační gramotnosti vysokoškolského studenta* [online]. [cit. 2015-03-18]. Dostupné z: <<http://www.ivig.cz/standardy-student.html>>.

Knihovny.cz [online]. [cit. 2015-03-18]. Dostupné z: <<http://www.knihovny.cz/o-projektu/>>.

Koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2011 – 2015 včetně internetizace knihoven [online]. [cit. 2015-05-18]. Dostupné z: <http://www.mkcr.cz/assets/literatura-a-knihovny/Koncepce_rozvoje_knihoven_2011-2015.pdf>.

LANDOVÁ, Hana. *Informační gramotnost - náš problém(?)* [online]. Ikaros. 2002, roč. 6, č. 8 [cit. 2015-05-20]. Dostupné z: <<http://www.ikaros.cz/informacni-gramotnost-nas-problem>>.

LANDOVÁ, Hana. *Informační gramotnost v kontextu vzdělávání s důrazem na vysoké školy* [online]. Ikaros. 2003, roč. 7, č. 4 [cit. 2015-05-20]. Dostupný z: <<http://www.ikaros.cz/informacni-gramotnost-v-kontextu-vzdelavani-s-durazem-na-vysoke-skoly>>.

LANDOVÁ, Hana. *Ohlasy Information Literacy Meeting of Experts na odborném semináři IVIG 2003* [online]. Ikaros. 2003, roč. 7, č. 10 [cit. 2015-05-20]. Dostupné z: <<http://www.ikaros.cz/ohlasy-information-literacy-meeting-of-experts-na-odbornem-seminari-ivig-2003>>.

LONSKÁ, Pavlína. *Informační část Centrálního portálu českých knihoven: rok 2014 ve znamení příprav* [online]. Ikaros. 2015, roč. 19, č. 1 [cit. 2015-05-20]. Dostupné z: <<http://www.ikaros.cz/informacni-cast-centralniho-portalu-ceskych-knihoven-rok-2014-ve-znameni-priprav>>.

LONSKÁ, Pavlína. *Quo vadis, knihovno? aneb O propagaci koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2011 – 2015* [online]. Ikaros. 2013, roč. 17, č. 7 [cit. 2015-05-20]. Dostupné z:

<<http://www.ikaros.cz/quo-vadis-knihovno-aneb-o-propagaci-koncepce-rozvoje-knihoven-cr-na-leta-2011-2015>>.

NCES - The National Center for Education Statistics. *Reading literacy in an International Perspective* [online]. [cit. 2015-05-20]. Dostupné z: <<http://nces.ed.gov/pubs97/97875.pdf>>.

NEJEZCHLEBOVÁ, Jana; HÁJKOVÁ, Zuzana; LEPAROVÁ, Jana. *Informační vzdělávání uživatelů – sekce IVU začíná pracovat* [online]. Ikaros. 2010, roč. 14, č. 3 [cit. 2015-05-20].

Dostupné z: <<http://www.ikaros.cz/informacni-vzdelavani-uzivatelu-sekce-ivu-zacina-pracovat>>.

PLANKOVÁ, Jindra. *Fenomén open access v informační společnosti*. Ikaros [online]. 2007, roč. 11, č. 9 [cit. 2015-02-05]. Dostupné z: <<http://ikaros.cz/fenomen-open-access-v-informacni-spolecnosti>>.

PLANKOVÁ, Jindra. *Obecné souvislosti Open Access – zamyšlení nad aktuálním tématem* [online]. Ikaros. 2007, roč. 11, č. 10 [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: <<http://ikaros.cz/obecne-souvislosti-open-access-zamysleni-nad-aktualnim-tematem>>.

PLANKOVÁ, Jindra. *Podstatné faktory a složky v systému Open Access* [online]. Ikaros. 2008, roč. 12, č. 1 [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: <<http://ikaros.cz/podstatne-faktory-a-slozky-v-systemu-open-access>>.

PLANKOVÁ, Jindra. *Zdroje informací s otevřeným přístupem* [online]. Ikaros. 2008, roč. 12, č. 3 [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: <<http://ikaros.cz/zdroje-informaci-s-otevrenym-pristupem>>.

Sdružení knihoven České republiky. Sdruk.cz [online]. [cit. 2015-02-05]. Dostupné z: <<http://www.sdruk.cz/sdruk/o-organizaci/>>.

Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky [online]. [cit. 2015-02-05]. Dostupné z: <<http://www.skipcr.cz/co-je-skip>>.

Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky. *Cíle Klubu školních knihoven* [online]. [cit. 2015-02-05]. Dostupné z : <<http://www.skipcr.cz/odborne-organy/klub-skolnich-knihoven/cile-klubu-skolnich-knihoven>>.

Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky. *Víte, co znamenají zkratky ČŠK a KŠK?* [online]. [cit. 2015-02-05]. Dostupné z : <<http://www.skipcr.cz/odborne-organy/klub-skolnich-knihoven/materialy-1/vite-co-znamenaji-zkratky-csk-a-ksk/?searchterm=k%C5%A1k>>.

VISK Veřejné informační služby knihoven. *Program Ministerstva kultury* [online]. [cit. 2015-02-05]. Dostupné z: <<http://visk.nkp.cz/>>.

WEBBER, Sheila. *Information Literacy for the 21st Century* [online]. INFORUM 2010. Praha: 16th Conference on Professional Information Resources [cit. 2010-05-27]. Dostupné z: <<http://www.inforum.cz/pdf/2010/webber-sheila-1.pdf>>.

Wikipedia. *OSN* [online]. Cs.wikipedia.org. [cit. 2015-02-05] Dostupné z: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/UNESCO>>.

8. RESUMÉ

In this bachelor's thesis we focus on a concept of information literacy. Its development progressed and still does progress along with expansion of Information and Communication Technologies (ICT) accompanying with changes in community as a whole. With reference to all these changes it was and still is necessary to respond to it by creating more accurate terminology and appropriate information literacy concept definitions. In the next chapters we attended to information education and the role of libraries in it. We touched a new phenomenon of information society called Open Access (OA) – freely accessible online documents that should be available free of charge to anyone. This up-to-date subject is connected with worldwide spreading of informations and open access to knowledge.

By modern Information and Communication Technologies we are enable to handle informations as well as sharing them around the world immediately. ICT also have provable influence over the forming of contemporary society, not by chance marked an “information society“. The ability of using modern technologies in order to communicate and to deal with informations includes whole range of skills and capabilities that are reffered to as “key competencies“. Their managing is part of education programme for schools and also they are considered essential for lifelong learning. In cooperation with educational institutions, libraries traditionally take a part in information education. As well libraries are important centers of providing access to documents in the area of OA. Collections sharing among libraries is actually an important trend. Librarians and documentalists participate singnificantly in the information literacy level increas of their users.